

Sveučilište u Zagrebu
Filozofski fakultet
Odsjek za informacijske i komunikacijske znanosti
Katedra za bibliotekarstvo

DIPLOMSKI RAD

**Kataložni opis dijapozitiva u Zbirci audiovizualne građe
Knjižnice Filozofskog fakulteta u Zagrebu**

Studentica: Anja Tkalec

Mentorica: prof. dr. sc. Ana Barbarić

Zagreb, rujan 2016.

Sadržaj

1. Uvod.....	2
2. Općeniti pregledi razvoja: ISBD, MARC21, RDA.....	3
2.1. Razvoj ISBD-a i Skupine 0	4
2.1.1. Povijest ISBD-a.....	4
2.1.2. Objedinjeni ISBD	8
2.1.3. Razvoj <i>opće oznake građe</i> i nove Skupine 0.....	11
2.2. Razvoj MARC formata.....	15
2.2.1. MARC 21	16
2.3. RDA.....	18
3. Elementi i struktura: ISBD, MARC21, RDA.....	22
3.1. Skupina 0 Oblik sadržaja i vrsta medija.....	23
3.2. MARC 21	26
3.3. RDA	39
4. Praktični dio: Kataložni opis dijapozitiva u Zbirci audiovizualne građe Knjižnice Filozofskog fakulteta u Zagrebu	44
4.1. Primjeri 1., 2. i 3.....	46
4.1.1. Izrada kataložnog opisa prema ISBD-u	47
4.1.2. Katalogizacija u bibliografskom formatu MARC 21	49
4.2. Primjer 4.....	53
4.2.1. Izrada kataložnog opisa prema ISBD-u	54
4.2.2. Katalogizacija u bibliografskom formatu MARC 21	54
4.3. Primjeri 5. - 9.	55
4.3.1. Izrada kataložnog opisa prema ISBD-u	56
4.3.2. Katalogizacija u bibliografskom formatu MARC 21	57
4.4. Katalogizacija u formatu MARC 21 s uvedenim poljima za RDA.....	59
5. Zaključak.....	61
Literatura	62
Sažetak	65
Summary	66

1. Uvod

Audiovizualni i multimedijски formati su danas sve više prisutni stoga ih je važno prikazati kao vrlo bitan izvor informacija koje knjižnice nude svojim korisnicima. Iako je aktualan porast novih formata AV građe, važno je stručno obraditi i onu staru – u ovom slučaju, dijapozitive.

Cilj ovog rada je izraditi kataložni opis dijapozitiva iz AV zbirke u knjižnici Filozofskog fakulteta. Kataložni opis vršit će se prema odredbama objedinjenog izdanja ISBD-a te će se u prvom dijelu rada posebno razlagati uporaba novouvedene i obavezne Skupine 0 : Oblik sadržaja i vrsta medija. Skupina 0 dolazi kao zamjena za drugi element prve skupine - *opću oznaku građe*, a kako knjižnica Filozofskog fakulteta koristi MARC format te se kod katalogizacije AV građe još uvijek unosi *opća oznaka građe*, vršit će se usporedba ova dva načina rada. Uz preglede razvoja ISBD-a, opće oznake građe i skupine 0, u radu je ukratko prikazan i razvoj MARC formata te prelazak s AACR2 na RDA novi kataložni pravilnik.

U drugom dijelu rada ukratko će se predstaviti elementi i strukture ISBD skupine 0, MARC formata i RDA elemenata. Prilikom analize MARC formata ustanovit će se u koja polja se vrši unos opisa materijalne građe te koliko su ta polja u skladu sa skupinom 0 i RDA elementima. Kako se RDA temelji na FRBR modelu vršit će se usporedba ISBD-ove skupine 0 i odgovarajućih RDA elemenata za opis medija, sadržaja i nosača.

U zadnjem dijelu rada opisan je postupak izrade kataložnog opisa dijapozitiva prema ISBD-u i unos podataka o materijalnoj građi u katalog Knjižnice Filozofskog fakulteta. Tako će se na praktičnim primjerima primijeniti pravila o izradi skupine 0 te će se usporedbom njenih elemenata s elementima RDA dati prijedlog za unos ovih informacija u MARC 21 format. Osim same katalogizacije, svrha ovog rada je i ustanoviti kompatibilnost RDA elemenata sa skupinom 0 te kompatibilnost MARC formata s navedenim elementima.

2. Općeniti pregledi razvoja: ISBD, MARC21, RDA

Kako je cilj ovog rada izraditi kataložni opis dijapozitiva, da bi to bilo moguće nužno je predstaviti sve potrebne alate koji će u tom procesu biti korišteni. Kroz pregled razvoja bit će utvrđene njihove funkcije te njihova međusobna usklađenost. Prema tome, ovo poglavlje sadrži tri dijela u kojima se detaljno razlažu navedeni elementi.

Za početak, nužno je poznavati ISBD – Međunarodni standardni bibliografski opis koji katalogizatorima daje upute o tome koje izvore informacija trebaju koristiti kao osnovu za izradu kataložnog opisa, redosljed kojim se elementi navode te pravila o korištenju interpunkcijskih znakova. Cilj ISBD-a je omogućiti da se kataložni zapisi mogu međusobno razmjenjivati i tumačiti mimo jezičnih barijera te u konačnici omogućiti konverziju zapisa u strojno čitljiv oblik. Prolaskom kroz prerađena i preliminarna izdanja te opće preradbe ISBD-a do njegovog objedinjenog izdanja, bit će objašnjena potreba za uvođenjem nove skupine 0 te napuštanjem elementa *opća oznaka građe*.

Nadalje, rad će dati pregled razvitka MARC formata jer se u Knjižnici Filozofskog fakulteta, gdje se nalaze dijapozitivi, zapisi unose u MARC 21 format. Kataložni pravilnik (AACR2, kasnije RDA) i ISBD daju pravila koje katalogizatori trebaju slijediti, dok MARC format daje strukturu izrađenih zapisa koji su rezultat primjene tih pravila.¹ Izumom računala pojavila se i ideja o korištenju računala za izradu kataloga, odnosno izradi standardne verzije formata. MARC format i prihvaćanje AACR2 (*Anglo-American Cataloguing Rules*), iz kojeg će se kasnije razviti RDA (*Resource Description and Access*), vodili su prema tome.²

Iako se u MARC 21 formatu Knjižnice Filozofskog fakulteta još uvijek ne nalaze nova polja za unos RDA elemenata, ovdje će se dati kratak pregled razvoja RDA kako bi se na kraju mogao iznijeti prijedlog o unosu RDA elemenata u polja 3XX formata MARC 21 kada ona u budućnosti budu otvorena.

¹ Bowman, J. H. Osnove katalogizacije. Zagreb : Dominović, 2010. Str. 16.

² Bowman, J. H. Osnove katalogizacije. Zagreb : Dominović, 2010. Str. 9.

2.1. Razvoj ISBD-a i Skupine 0

Skupina 0 prvi put se pojavljuje 2009. godine u dokumentu *Skupina 0: Oblik sadržaja i vrsta medija*. Dokument je objavljen prije nego što je skupina 0 integrirana u objedinjeno izdanje Međunarodnog standarda za bibliografski opis 2011. godine. Skupina 0 od tada je obavezna za bilježenje u bibliografskom zapisu. Kako bi se moglo shvatiti kako je došlo do razvoja nove skupine, nužno je opisati i problematiku prijašnjeg neobaveznog elementa *opća oznaka građe* (*general material designation - GMD*) iz kojega se ona razvila. Prije opširnijeg pojašnjavanja opće oznake građe i skupine 0, dan je kratak pregled povijesti ISBD-a te kronologija izradbe ujednačenog izdanja ISBD-a.

2.1.1. Povijest ISBD-a

Prvi korak prema međunarodnom ujednačavanju kataložnih postupaka bila su kataložna načela pod nazivom *Pariška načela*, prihvaćena na Međunarodnoj konferenciji o kataložnim načelima u Parizu 1961. godine. Ova konferencija se smatra presudnim događajem za povijest katalogizacije.³ Nakon pariške Konferencije, IFLA potiče provedbu komparativne studije o propisima za opis publikacija koje upotrebljavaju neke nacionalne bibliografije. Prema tome, Michael Gorman donosi studiju kojoj je svrha bila utvrditi mogućnost izradbe međunarodne norme za bibliografski opis. Studija je bila predmet rasprave na Međunarodnom sastanku kataložnih stručnjaka (*International Meeting of Cataloguing Experts*) 1969. godine u Kopenhagenu.⁴ Na ovom sastanku, Suzanne Honoré predlaže da se svaka publikacija katalogizira „jednom za uvijek“ u zemlji iz koje potječe te da se ta kataložna jedinica objavi u nacionalnoj bibliografiji te zemlje.⁵ Ovaj sastanak uzima se kao drugi ključni trenutak u postupku međunarodnog ujednačavanja kataložnih postupaka i uključuje odluku o početku standardizacije oblika i sadržaja bibliografskih opisa. Prema tome, upravo se izrada ISBD-a smatra najuspješnijim IFLA-inim pokušajem provođenja standardizacije kataložnih postupaka.⁶

1970. godine, međunarodni program Univerzalnog bibliografskog nadzora (*Universal bibliographic control programme*) postaje dijelom rada IFLA-e. Nakon Gormanove studije i

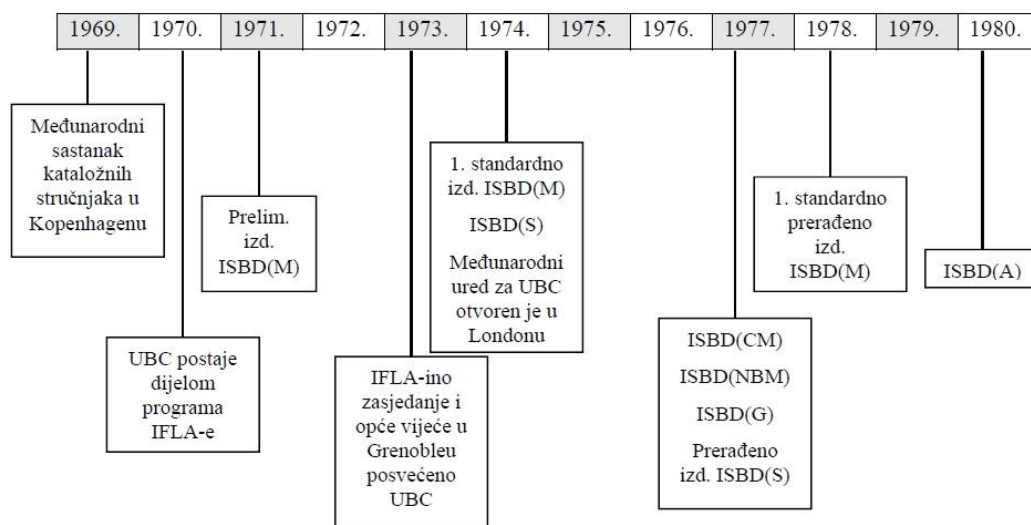
³ Verona, Eva. Univerzalna bibliografska kontrola i međunarodno ujednačavanje kataložnih postupaka. 1976. URL: <http://dzs.ffzg.unizg.hr/text/verona.htm#9>. (16.07.2016.).

⁴ Radovčić, M.; Barbarić, A. ISBD - Od prošlosti k budućnosti. // Vjesnik bibliotekara Hrvatske. 56, 4(2013), str. 206.

⁵ Verona, Eva. Univerzalna bibliografska kontrola i međunarodno ujednačavanje kataložnih postupaka. 1976. URL: <http://dzs.ffzg.unizg.hr/text/verona.htm#9>. (16.07.2016.).

⁶ Byrum, John D. The Birth and Re-birth of the ISBDs: Process and Procedures for Creating and Revising the International Standard Bibliographic Descriptions. 2001. URL: <http://www.ffzg.unizg.hr/infoz/biblio/nastava/dz/text/byrum.htm> (20.07.2016.).

UBC programa, objavljen je Međunarodni standardni bibliografski opis u obliku preporuka radne grupe (1971.) te nakon izmjena i dopuna izlazi konačno standardno izdanje - ISBD(M) s utvrđenim redoslijedom elemenata i načinom upotrebe interpunkcijskih simbola (1974).⁷ Ovdje još valja spomenuti da je 1974. otvoren Međunarodni ured za UBC u Britanskoj knjižnici. Nakon navedenog izdanja, koje se odnosi na omeđene publikacije, uslijedila je i izrada specijaliziranih ISBD-ova za ostale vrste knjižnične građe. Prema radu M. Radović i A. Barbarić *ISBD – Od prošlosti k budućnosti*, na vremenskoj lenti (*Slika 1.*) prikazan je redoslijed objava ISBD normi te važni događaji vezani za IFLA-in program Univerzalnog bibliografskog nadzora tijekom 70-ih godina.⁸

Slika 1. ISBD u sedamdesetim godinama 20. Stoljeća

Uz ISBD(M) posebno valja spomenuti ISBD(G) koji zapravo čini osnovu za pojedine specijalizirane ISBD-ove kako ne bi dolazilo do razlika u općim propisima koji nemaju veze sa specifičnostima neke građe. Već se između ISBD-a za omeđenu građu i ISBD-a za serijske publikacije uvidjela potreba za usklađivanjem načina korištenja podataka te interpunkcijskih znakova, stoga se IFLA u suradnji s Joint Steering Committeeom for Revision of AACR odlučila na izradu ovog općeg standarda ISBD(G).⁹

1977. godine, objavljen je ISBD(G) gdje se prvi put pojavljuje termin *opća oznaka građe* (*general material designation – GMD*). Kongresna knjižnica i Joint Advisory Committee on Nonbook Materials izradili su popis izraza i službeno ga objavili 1987. u

⁷ Verona, Eva. Univerzalna bibliografska kontrola i međunarodno ujednačavanje kataložnih postupaka. 1976. URL: <http://dzs.ffzg.unizg.hr/text/verona.htm#9>. (16.07.2016.).

⁸ Radović, M.; Barbarić, A. ISBD - Od prošlosti k budućnosti. // Vjesnik bibliotekara Hrvatske. 56, 4(2013), str. 207.

⁹ Byrum, John D. The Birth and Re-birth of the ISBDs: Process and Procedures for Creating and Revising the International Standard Bibliographic Descriptions. 2001. URL: <http://www.ffzg.unizg.hr/infoz/biblio/nastava/dz/text/byrum.htm> (20.07.2016.).

AACR-u (*Anglo-American Cataloguing Rules*).¹⁰ Predstavnicima Anglo-američkih kataložnih pravila predložili su ove elemente za potrebe multimedijских kataloga i za potrebe korisnika, kako bi znali o kakvoj građi se radi. Drugi prijedlog bio je da se *opća oznaka građe* zapisuje iza glavnog stvarnog naslova.¹¹ Europski stručnjaci nisu pristali na ovaj prijedlog jer bi taj element remenio logičan niz ostalih elemenata prve skupine. Kao kompromisno rješenje, *opća oznaka sredstva* u prvoj skupini ostaje, ali nije obavezna za bilježenje.¹² Problematika *opće oznake građe* detaljnije je objašnjena u poglavlju „2.1.3. Razvoj opće oznake građe i nove Skupine 0“.

Nakon objave ISBD(G)-a, 1977. godine, dolazi do prerade ISBD(M)-a i ISBD(S)-a kako bi se uskladili s ISBD(G)-om. Iste godine objavljeni su ISBD-ovi za kartografsku građu (CM) i za neknjižnu građu (NBM). ISBD(A) za stare omeđene publikacije i ISBD(PM) za tiskane muzikalije objavljeni su 1980. godine.¹³ U *Tablici 1.*, s pregledom izdanja ISBD-a te prema Johnu Byrumu, može se vidjeti kako je tijekom 80-ih godina provedena **prva opća preradba** (*the first general review project*).¹⁴

ISBD(M)	1. izd. 1971., 1. standardno izd. 1974., preradena izd. 1978., 1987. i 2002.
ISBD(G)	1. izd. 1977., preradena izd. 1992. i 2004.
ISBD(S)	1. izd. 1974., 1. standardno izd. 1977., preradeno izd. 1988. (preradeno izd. iz 2002. objavljeno pod naslovom ISBD(CR))
ISBD(CR)	2002. (ranija izd. objavljena pod naslovom ISBD(S))
ISBD(NBM)	1. izd. 1977., preradeno izd. 1987.
ISBD(CM)	1. izd. 1977., preradeno izd. 1987.
ISBD(CF)	1. izd. 1990. (preradeno izd. iz 1997. objavljeno pod naslovom ISBD(ER))
ISBD(ER)	1997.
ISBD(A)	1. izd. 1980., preradeno izd. 1991.
ISBD(PM)	1. izd. 1980., preradeno izd. 1991.

Tablica 1. Pregled izdanja ISBD-a.¹⁵

¹⁰ Bertolini, Maria V. The new ISBD Area 0 and the teaching of cataloging of non-book materials. // *JLIS.it*. 3, 1(2012)., str. 4794-3.

¹¹ Verona, Eva. Univerzalna bibliografska kontrola i međunarodno ujednačavanje kataložnih postupaka. 1976. URL: <http://dzs.ffzg.unizg.hr/text/verona.htm#9>. (16.07.2016.).

¹² Isto.

¹³ Escolano Rodríguez, Elena. Uvod. // *ISBD : Međunarodni standardni bibliografski opis. / preporučila Skupina za pregled ISBD-a ; odobrio Stalni odbor IFLA-ine Sekcije za katalogizaciju. Objedinjeno izd. Zagreb : Hrvatsko knjižničarsko društvo, 2014. Str. XVIII.*

¹⁴ Byrum, John D. IFLA's ISBD Programme : Purpose, Process, and Prospects. // *IFLA cataloguing principles : steps towards an international cataloguing code : report from the 1st Meeting of Experts on an International Cataloguing Code, Frankfurt, 2003 / uredili Barbara B. Tillett, Renate Gömpel and Susanne Oehlschläger. München : K. G. Saur, 2004. Str. 1.*

¹⁵ Barbarić, Ana. Skupina 0 ujednačenog izdanja ISBD-a iz 2011. ili Kako smo od *opće oznake građe* došli do *oblika sadržaja i vrste medija*. // 14. seminar Arhivi, knjižnice, muzeji : mogućnosti suradnje u okruženju

Projekt prve opće preradbe provodio se kako bi se uskladile odredbe specijaliziranih ISBD-ova radi postizanja veće dosljednosti pa tako tijekom 1987. godine izlaze prerađena izdanja ISBD(M)-a, ISBD(NBM)-a i ISBD(CM). U projekt prve opće preradbe ulaze i ISBD(A), ISBD(PM), ISBD(G) i ISBD(ER) iako su njihova prerađena izdanja objavljena tijekom 90-ih.¹⁶

Projekt druge opće preradbe započinje 90-ih godina, a završava 2004. objavom prerađenog izdanja ISBD(G)-a. Do odgode na pojedinim preradama ISBD-ova dolazi zbog osnivanja Studijske skupine za uvijete za funkcionalnost bibliografskih zapisa (FRBR). Studijska skupina osnovana je 1992. godine od strane IFLA-ine Sekcije za katalogizaciju i u suradnji sa Sekcijom za klasifikaciju i predmetno označivanje. Zadatak Studijske skupine za FRBR je da preporuči osnovnu razinu funkcionalnosti i osnovne podatkovne uvjete za zapise koje izrađuju nacionalne bibliografske agencije.¹⁷ Nakon Završnog izvještaja Studijske skupine za FRBR 1998. godine, Skupina za pregled ISBD-a nastavlja s radom te započinje pregled svih ISBD-ova. Projekt drugog općeg pregleda i preradbe ISBD-a imao je za cilj osigurati ujednačenost između propisa ISBD-a i podatkovnih uvjeta koji su utvrđeni radom FRBR-a za zapise koje izrađuju nacionalne bibliografske agencije.¹⁸

Kako su izrazi korišteni u FRBR-u definirani u kontekstu modela entitet-odnos i zamišljeni na višoj razini apstrakcije od specifikacija ISBD-a, odlučeno je da se nazivlje FRBR-a neće ugrađivati u ISBD.¹⁹ Utvrđeno je da ISBD i kataložni pravilnici trebaju zadržati svoje posebno nazivlje te osigurati precizne definicije koje će pokazivati kako je svaki pojedini izraz tog posebnog nazivlja konceptualno povezan s nazivljem FRBR-a.²⁰ Kako bi se ipak pojasnio odnos ISBD-a i FRBR-a, Skupina za pregled izradila je tablicu odnosa pod naslovom „Mapiranje elemenata ISBD-a i FRBR-a spram entiteta, atributa i odnosa FRBR-a“, koja je objavljena 2004. godine.²¹ Ovdje možemo spomenuti i novi kataložni pravilnik RDA

globalne informacijske infrastrukture : zbornik radova / uredili Sanjica Faletar Tanacković, Damir Hasenay. Zagreb : Hrvatsko knjižničarsko društvo, 2011. Str. 24.

¹⁶ Isto.

¹⁷ Escolano Rodríguez, E. Uvod. // ISBD : Međunarodni standardni bibliografski opis. / preporučila Skupina za pregled ISBD-a ; odobrio Stalni odbor IFLA-ine Sekcije za katalogizaciju. Objedinjeno izd. Zagreb : Hrvatsko knjižničarsko društvo, 2014. Str. XIX.

¹⁸ Isto.

¹⁹ McGarry, D. Razvoj ujednačenoga međunarodnoga standardnoga bibliografskog opisa. // Međunarodni skup u čast 100-te godišnjice rođenja Eve Verona, Zagreb, 17.-18. studenoga 2005.: zbornik / uredile Mirna Willer & Ana Barbarić. Zagreb: Hrvatsko knjižničarsko društvo, 2007. Str. 69.

²⁰ Le Boeuf, P. Brave new FRBR world. // IFLA cataloguing principles : steps towards an international cataloguing code : report from the 1st Meeting of Experts on an International Cataloguing Code, Frankfurt, 2003 / uredili Barbara B. Tillett, Renate Gömpel and Susanne Oehlschläger. München : K. G. Saur, 2004. Str. 40-53.

²¹ Delsey, Tom. Mapping ISBD Elements to FRBR Entity Attributes and Relationships. 2004. URL: <http://www.ifla.org/files/assets/cataloguing/isbd/isbd-frbr-mapping.pdf> (29.07.2016.).

koji nasljeđuje svog prethodnika AACR2, a ujedno se temelji na FRBR-u. O tome kakve preinake donosi novi kataložni pravilnik bit će riječ kasnije.

Tijekom projekta druge opće preradbe ISBD-a, točnije 2002. godine, objavljeno je prerađeno izdanje ISBD(S) koje dobiva naziv ISBD(CR) za serijske publikacije i drugu neomeđenu građu te prerađeni ISBD(M). Kao što je već ranije spomenuto, projekt drugog općeg pregleda završava 2004. objavom prerađenog ISBD(G)-a. Preradbe ostalih ISBD-ova obustavljene su zbog izradbe objedinjenog ISBD-a.

2.1.2. Objedinjeni ISBD

Skupina za pregled i preradbu ISBD-a (*ISBD Review Group*) osnovala je Studijsku skupinu za budući razvoj ISBD-a (*Study Group on Future Directions of the ISBDs*) 2003. godine u Berlinu na IFLA-inoj konferenciji. Studijska skupina donijela je odluku da se postojeći specijalizirani ISBD-ovi mogu objediniti, što kasnije rezultira preliminarnim objedinjenim izdanjem.²² Sama svrha objedinjenog izdanja, kao što mu i naziv govori, jest da posluži kao standard za opis svih do sada objavljenih vrsta građe. Objedinjeno izdanje omogućilo je kvalitetniji razvoj ISBD-a i njegovo daljnje usklađivanje. Službenu odluku o zamjeni specijaliziranih ISBD-ova Objedinjenim izdanjem donio je Stalni odbor Sekcije za katalogizaciju na 72. IFLA-onoj Općoj konferenciji i vijeću 2006. godine, a iduće godine u Durbanu predstavljeno je preliminarno ujednačeno izdanje ISBD-a. Preliminarno izdanje ISBD-a nastalo je okupljanjem srodnih propisa iz pojedinačnih ISBD-ova i njihovih prerađenih izdanja u novu strukturu te uopćavanjem načina izražavanja.²³

Studijska skupina za budući razvoj ISBD-a, nakon objave preliminarnog izdanja, daljnji rad prepušta Skupini za pregled i preradbu ISBD-a. Iako se novo izdanje objedinjenog ISBD-a najavljivalo za 2009. godinu, ono izlazi 2011. Objavljivanje objedinjenog izdanja nekoliko puta se odgađalo, a razlog tome je dijelom bilo rješavanje problema korištenja *opće oznake građe* i *posebne oznake građe* u viševrsnim formatima i medijima, za što je bila zadužena ISBD-ova Studijska skupina za oznake građe (*ISBD Material Designations Study Group - MDSG*).²⁴

²² Escolano Rodríguez, E. Uvod. // ISBD : Međunarodni standardni bibliografski opis. / preporučila Skupina za pregled ISBD-a ; odobrio Stalni odbor IFLA-ine Sekcije za katalogizaciju. Objedinjeno izd. Zagreb : Hrvatsko knjižničarsko društvo, 2014. Str. XIX.

²³ Isto. Str. XX.

²⁴ Barbarić, Ana. Skupina 0 ujednačenog izdanja ISBD-a iz 2011. ili Kako smo od *opće oznake građe* došli do *oblika sadržaja* i *vrste medija*. // 14. seminar Arhivi, knjižnice, muzeji : mogućnosti suradnje u okruženju globalne informacijske infrastrukture : zbornik radova / uredili Sanjica Faletar Tanacković, Damir Hasenay. Zagreb : Hrvatsko knjižničarsko društvo, 2011. Str. 22.

Prije nego prijedem na detaljnije razlaganje rješavanja spomenute problematike *opće i posebne oznake građe* te uvođenje potpuno nove skupine u ISBD, u *Tablici 2.* su slikovito prikazana razdoblja korištenja, od prvih i prerađenih izdanja ISBD-ova pa sve do danas.

Tablica 2. ISBD izdanja kroz godine do danas.

	1971	1972	1973	1974	1975	1976	1977	1978	1979	1980	1981	1982	1983	1984	1985	1986	1987	1988	1989	1990	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
ISBD(M)	1. izd. 1971.		1. standardno izd. 1974.		prerađeno izd. 1978							prerađeno izd. 1987.										prerađeno izd. 2002																						
ISBD(G)								1. izd. 1977.										prerađeno izd. 1992						prerađeno izd. 2004																				
ISBD(S)				1. izd. 1974		1. standardno izd. 1977.							prerađeno izd. 1988.																															
ISBD(CR)																											prerađeno ISBD(S) izd. 2002																	
ISBD(NBM)								1. izd. 1977.							prerađeno izd. 1987.																													
ISBD(CM)								1. izd. 1977.							prerađeno izd. 1987.																													
ISBD(CF)																				1. izd. 1990.																								
ISBD (ER)																										prerađeno ISBD(CF) izd. 1997.																		
ISBD(A)									1. izd. 1980.							prerađeno izd. 1991.																												
ISBD(PM)									1. izd. 1980.							prerađeno izd. 1991.																												
Objedinjeni ISBD																												1. izd. 2007.		prerađeno izd. 2011.														

2.1.3. Razvoj opće oznake građe i nove Skupine 0

Potreba za općom oznakom građe počinje između 50-ih i 60-ih godina zbog pojave neknjižne građe u knjižničnim zbirka. Korisnike je zato trebalo pravodobno upozoriti ukoliko im je za neku građu u katalogu potrebna dodatna oprema. Tako se u kataložnom pravilniku Kongresne knjižnice (*Rules for descriptive cataloging in the Library of Congress*) iz 1952. pojavljuju oznake za pojedine vrste građe (*material designations*). Ove oznake su zatim uključene u AACR 1967. pod kategorijom *qualifiers*, odnosno pod kategorijom opisnih pojmova za identifikaciju vrste građe. Oznake za vrstu građe su revizijom AACR-a 1975. godine, preimenovane u oznaku medija (*medium designators*).²⁵

Nakon AACR-a, 1977. godine, objavljeni su ISBD(G) i ISBD(NBM) gdje se prvi put pojavljuje termin *opća oznaka građe* (*general material designation – GMD*). U ISBD(NBM)-u se tako *opća oznaka građe* definira kao: „izraz koji općenito označuje vrstu građe kojoj jedinica pripada“.²⁶ Nedugo zatim, Kongresna knjižnica i Joint Advisory Committee on Nonbook Materials izradili su popis oznaka i u skladu s ISBD-om preimenovali oznaku *medium designator* u *general material designation* (*opća oznaka građe*). Popis je službeno objavljen 1987. u AACR-u.²⁷

Tijekom projekta prve opće preradbe ISBD-a, predlagano je da se *opća oznaka građe* zapisuje iza glavnog stvarnog naslova (npr. Proces [Tekst] / Franz Kafka) kako bi se korisnicima dalo do znanja o kakvoj vrsti građe je riječ.²⁸ Europski stručnjaci nisu pristali na ovaj prijedlog jer bi taj element remetio logičan slijed ostalih elemenata skupine 1. Kao kompromisno rješenje *opća oznaka sredstva* ostaje u skupini, ali kao neobavezan drugi element.²⁹ Drugo izdanje AACR-a, tj. AACR2, donosi dva popisa oznaka, jedan koji odgovara institucijama na području Australije, Kanade, SAD-a i Latinske Amerike, a drugi za Britanske institucije. Neke od navedenih oznaka su: brajica, zvučna snimka, rukopisi, kartografska građa, grafička građa, mikrooblik, viševrsna građa, glazba, predmet, film, elektronički izvor, tekst i videosnimka. Ako bi se građa trebala opisati s više oznaka, AACR2 predlaže korištenje termina viševrsna građa (*multimedia*) ili komplet (*kit*). Opća oznaka građe

²⁵ Bertolini, Maria V. The new ISBD Area 0 and the teaching of cataloging of non-book materials. // J LIS.it. 3, 1(2012). Str. 4794-2.

²⁶ ISBD(NBM) : Međunarodni standardni bibliografski opis neknjižne građe. / preporučila Komisija za pregled ISBD-a ; odobrio stalni odbor Sekcije za katalogizaciju Međunarodne federacije bibliotekarskih društva i ustanova. Prerađeno izd. Zagreb : Hrvatsko bibliotekarstvo društvo, 1993. Str. 7.

²⁷ Bertolini, Maria V. The new ISBD Area 0 and the teaching of cataloging of non-book materials. // J LIS.it. 3, 1(2012). Str. 4794-3.

²⁸ Isto.

²⁹ Verona, Eva. Univerzalna bibliografska kontrola i međunarodno ujednačavanje kataložnih postupaka. 1976. URL: <http://dzs.ffzg.unizg.hr/text/verona.htm#9>. (16.07.2016.).

nije bila obavezan element ni u preliminarnom objedinjenom izdanju ISBD-a, ali se preporučilo njezino uključivanje u katalog.

Prilikom dugogodišnjeg korištenja *opće oznake građe*, identificirano je nekoliko problema. Još je 2003. godine Skupina za pregled ISBD-a zadužila Studijsku skupinu za oznake građe kako bi se riješila tri temeljna pitanja s obzirom na porast jedinica knjižnične građe koje obuhvaćaju više vrsta medija. Probleme koje je trebalo riješiti su:

1. istovremena uporaba različitih ISBD-a i različitih *općih oznaka građe* (*general material designations – GMD*);
2. redosljed navođenja elemenata za građu u viševrsnim formatima (*multiple formats*);
3. broj bibliografskih zapisa koje je potrebno izraditi za viševrsne verzije (*multiple versions*).³⁰

Za potrebe ovog rada detaljnije ću pojasniti problematiku prva dva pitanja. Tom Delsey je kao problem istaknuo izraze korištene za *opću oznaku građe* koji odražavaju mješavinu fizičkih formata, vrste građe, vrste nositelja te onog što se bilježi u napomenama.³¹ Postojanje više različitih popisa za oznake također je otežavalo njihovo korištenje. Neki od termina bili su nerazumljivi, a većina ih je bila preopćenita.³² U ISBD(NBM)-u se tako nalazi popis općih i posebnih oznaka građe koje se predlažu za uporabu (*Tablica 3.*).³³

OPĆA OZNAKA GRAĐE	POSEBNA OZNAKA GRAĐE
Film	Filmska kaseta Filmska kutija Kolut filma Petlja filma

³⁰ Byrum, John D. IFLA's ISBD Programme : Purpose, Process, and Prospects. // IFLA cataloguing principles : steps towards an international cataloguing code : report from the 1st Meeting of Experts on an International Cataloguing Code, Frankfurt, 2003 / uredili Barbara B. Tillett, Renate Gömpel and Susanne Oehlschläger. München : K. G. Saur, 2004. Str. 6.

³¹ Escolano Rodríguez, E. Uvod. // ISBD : Međunarodni standardni bibliografski opis. / preporučila Skupina za pregled ISBD-a ; odobrio Stalni odbor IFLA-ine Sekcije za katalogizaciju. Objedinjeno izd. Zagreb : Hrvatsko knjižničarsko društvo, 2014. Str. XX.

³² Bertolini, Maria V. The new ISBD Area 0 and the teaching of cataloging of non-book materials. // JLIS.it. 3, 1(2012). Str. 4794-5.

³³ ISBD(NBM) : Međunarodni standardni bibliografski opis neknjižne građe. / preporučila Komisija za pregled ISBD-a ; odobrio stalni odbor Sekcije za katalogizaciju Međunarodne federacije bibliotekarskih društva i ustanova. Prerađeno izd. Zagreb : Hrvatsko bibliotekarstvo društvo, 1993. Str. 74.

Grafička građa	<p>Didaktička slika</p> <p>Didaktički listopad fotografija</p> <p>Igraće karte</p> <p>Listaljka s podacima</p> <p>Otisak ili poseban grafički postupak (drvorez, litografija, bakrorez), već prema tome što je prikladnije</p> <p>Plakat</p> <p>Razglednica</p> <p>Slagaljka</p> <p>Slika</p> <p>Stereografska slika</p> <p>Tehnički crtež</p> <p>Umjetnička reprodukcija</p> <p>Zidna tablica</p>
Hologram	<p>Hologramska ploča</p> <p>Hologramski film</p>
Mikrooblik	<p>Karton s otvorima</p> <p>Kolut mikrofilma</p> <p>Mikrofilmska kaset</p> <p>Mikrofilmska kutija</p> <p>Neprozirni mikrolistić</p> <p>Odrezak mikrofilma</p> <p>Prozirni mikrolistić</p>
Predmet	<p>Diorama</p> <p>Model</p> <p>Planetarij</p>
Videosnimka	<p>Kolut videovrpce</p> <p>Videokaseta</p> <p>Videokutija</p> <p>Videoploča</p>
Viševrsna građa (ili komplet)	<p>Igra</p> <p>Konstruktivski pribor</p> <p>Labaratorijski pribor</p>
Vizualna projekcija	<p>Dijafilm</p> <p>Dijapozitiv</p> <p>Kolut stereografa</p> <p>Mikroskopski preparat</p> <p>Odrezak filma</p> <p>Prozirnica</p>
Zvučna snimka	<p>Gramofonska ploča</p> <p>Kolut magnetofonske vrpce</p> <p>Zvučna kaset</p> <p>Zvučna kutija</p>

Tablica 3. ISBD(NBM)-u - popis općih i posebnih oznaka građe.

Iz navedene tablice vidljivo je da ISBD(NBM) sadržava opće oznake građe kao što su film, mikrooblik, videosnimka i zvučna snimka, no ovi termini predstavljaju preopćenite

pojmove za označavanje nositelja građe. Iako nam oznaka *zvučna snimka* govori da se ovdje radi o građi koja je ipak drugačija od, npr. filma ili tiskanih muzikalija, ona nam ne daje informaciju na kakvom nosaču se sam sadržaj nalazi. Prema tome, korisniku se ne daje dovoljno specifična informacija o tome na kakvoj opremi će moći pregledavati traženu građu.

Nadalje, zbog statusa neobvezatnosti navođenja te smještaja *opće oznake građe* odmah nakon glavnog stvarnog naslova, ona ne čini logičan slijed u prvoj skupini. Za problem redoslijeda navođenja elemenata, članovi Skupine donijeli su zaključak da bi u bibliografskom opisu oznaka građe trebala služiti kao sredstvo pravodobnog upozorenja korisnicima kataloga.³⁴

U skladu s tim, Studijska skupina za oznake građe predlaže kreiranje odvojene, zasebne komponente više razine koja će biti obavezna za bilježenje u bibliografskom zapisu te neće biti ovisna o ostalim skupinama ISBD-a.³⁵ Izjavu o uvođenju nove komponente, Studijska skupina za razvoj ISBD-a prihvatila je na sastanku u Oslu 2005. Zbog neobvezatnosti i problematike smještaja *opće oznake građe*, Studijska skupina za oznake građe predlaže da nova oznaka „sadržaj/nositelj“ ili „sadržaj/medij“ bude obavezna za bilježenje u bibliografskom zapisu te da bude neovisna o samom prikazu u različitim sustavima.³⁶ Neke od smjernica koje su korištene prilikom izrade prijedloga su da novi element treba služiti kao pravodobno upozorenje za korisnike kataloga, da bi termini trebali biti razumljivi i nedvosmisleni, a kategorije međusobno isključive. Nastojalo se spriječiti pretjerano uvođenje novih termina, a korištenju postojeće terminologije ISBD-a dala se prednost. Ta terminologija bi uz to trebala biti kompatibilna s onom korištenom u drugim područjima (muzeji, arhivi) kako bi se omogućila njihova interoperabilnost. Na kraju, kategorije za nosače bi trebale biti fleksibilne posebice za unos novih formata i tipova građe.³⁷

U konačnici, prvotni prijedlog o uvođenju neovisne oznake više razine je ipak prerađen. Studijska skupina za oznake građe te Studijska skupina za razvoj ISBD-a pod vodstvom Skupine za pregled i preradbu ISBD-a, odlučile su izraditi novu skupinu, ali je ipak uključiti u ISBD. Uvođenjem skupine 0, pod nazivom Oblik sadržaja i vrsta medija, nije se

³⁴ Barbarić, Ana. Skupina 0 ujednačenog izdanja ISBD-a iz 2011. ili Kako smo od *opće oznake građe* došli do *oblika sadržaja i vrste medija*. // 14. seminar Arhivi, knjižnice, muzeji : mogućnosti suradnje u okruženju globalne informacijske infrastrukture : zbornik radova / uredili Sanjica Faletar Tanacković, Damir Hasenay. Zagreb : Hrvatsko knjižničarsko društvo, 2011. Str. 27.

³⁵ Bertolini, Maria V. The new ISBD Area 0 and the teaching of cataloging of non-book materials. // JLIS.it. 3, 1(2012). Str. 4794-8.

³⁶ Escolano Rodríguez, Elena.; McGarry, Dorothy. Consolidated ISBD : a step forward. // World Library and Information Congress : 73rd IFLA General Conference and Council, August 19-23, 2007, Durban, South Africa. URL: http://archive.ifla.org/IV/ifla73/papers/145-EscolanoRodriguez_McGarry-en.pdf (25.07.2016.). Str. 8.

³⁷ Bertolini, Maria V. The new ISBD Area 0 and the teaching of cataloging of non-book materials. // JLIS.it. 3, 1(2012). Str. 4794-9.

remetila postojeća struktura ISBD-a, a s obzirom na svoju poziciju na početku bibliografskog zapisa, ona daje pravodobno upozorenje korisnicima o vrsti građe.

Dokument sa skupinom 0 objavljen je u prosincu 2009. godine kao amandman preliminarnom objedinjenom izdanju ISBD-a. U navedenom dokumentu, skupina 0 sastoji se od tri obavezna elementa: oblik sadržaja (*content form*), obilježje sadržaja (*content qualification*) i vrsta medija (*media type*). Objedinjeno izdanje ISBD-a iz 2011. prvi put uključuje skupinu 0, dok je *opća oznaka građe* uklonjena s mjesta drugog elementa prve skupine. Za razliku od izdanja iz 2009., skupina 0 u objedinjenom ISBD-u sadrži dva elementa umjesto tri.³⁸ Element koji nije primjenjiv uz sve predviđene oblike sadržaja je *obilježje sadržaja* te je stoga njegovo bilježenje obavezno samo onda kada je primjenjivo. O samoj strukturi i elementima koji čine Skupinu 0 biti će riječ u drugom dijelu ovog rada.

Osim što je problematika *opće oznake građe* riješena izradom nove skupine, valja spomenuti i da se u formatima za strojno čitljivo katalogiziranje, materijalna obilježja građe (tekst, vizualne projekcije, videosnimke, film) bilježe u bloku 0XX u formatu MARC 21. Dakle, i ovdje se nastoji podatke smjestiti u početni dio zapisa.³⁹ Knjižnica Filozofskog fakulteta koristi upravo ovaj navedeni format pa će prema tome u idućem poglavlju biti opisan njegov nastanak i razvoj.

2.2. Razvoj MARC formata

MARC je kratica od *Machine Readable Cataloguing*. 1950-ih se pojavila ideja o korištenju računala za katalogizaciju i tako je 1966. godine Kongresna knjižnica, proučavajući ideju o prijenosu kataložnih listića u strojno čitljiv oblik, razvila pilot-projekt pod nazivom MARC (LC MARC). Za sudjelovanje u probnoj verziji odabrano je 16 knjižnica, a naziv formata je tada bio MARC I. Cilj je bio razviti zapis koji će biti strojno čitljiv i omogućiti njegovu razmjenu među knjižnicama.⁴⁰

Nakon uspjeha MARC-a I dolazi do razvoja MARC-a II, a Kongresna knjižnica postaje glavni distributer strojno čitljivih kataložnih zapisa. Kako bi se ostalim knjižničarima predstavio novi format, organizirane su radionice koje se počinju održavati od 1968. godine.

³⁸ Bertolini, Maria V. The new ISBD Area 0 and the teaching of cataloging of non-book materials. // JLIIS.it. 3, 1(2012). Str. 4794-11.

³⁹ Barbarić, Ana. Skupina 0 ujednačenog izdanja ISBD-a iz 2011. ili Kako smo od *opće oznake građe* došli do *oblika sadržaja* i *vrste medija*. // 14. seminar Arhivi, knjižnice, muzeji : mogućnosti suradnje u okruženju globalne informacijske infrastrukture : zbornik radova / uredili Sanjica Faletar Tanacković, Damir Hasenay. Zagreb : Hrvatsko knjižničarsko društvo, 2011. Str. 28.

⁴⁰ Seikel, M.; Steele T. How MARC Has Changed: The History of the Format and Its Forthcoming Relationship to RDA. // Technical Services Quarterly. 28(2011). Str. 324.

Tako se do 1970-ih MARC proširio na sva jezična područja.⁴¹ Format je prvo bio prilagođen samo za omeđene publikacije, a idućih godina uslijedili su formati za serijsku i kartografsku građu te muzikalije i rukopise.

Razvojem MARC formata otvorila se mogućnost za razmjenu kataložnih zapisa među knjižnicama. Kao primjer, ovdje se može spomenuti OCLC, tada poznat kao Ohio College Library Center, koji je započeo 1967. sa sustavom koji je trebao obuhvatiti sve knjižnične podatke sa sveučilišta u državi Ohio, a s vremenom je započelo prikupljanje i građe ostalih knjižnica te je izrastao u najveću svjetsku agenciju za kooperativnu katalogizaciju.⁴²

Korištenje MARC-a naglo je poraslo 1970-ih godina. 1973. je za održavanje MARC-a, osim Kongresne knjižnice, zaduženo i Američko udruženje knjižničara (*ALA - American Library Association*) tj. MARBI (*Machine-Readable Bibliographic Information*). Veće promjene uslijedile su tijekom 80-ih kada se, između ostaloga, razvija format za vizualnu građu, a LC MARC prilikom integracije različitih formata dobiva naziv USMARC. Prilikom analize formata, pojedina polja su uklonjena, neka su zamijenjena novima, a ona između različitih formata usklađena.

U vrijeme nastanka pilot-projekta Kongresne knjižnice, sličan projekt, kojeg je organizirao Council of the British National Bibliography, razvijao se i u Velikoj Britaniji. Prema tome, razvijene su dvije glavne verzije formata, ranije spomenuti US-MARC u SAD-u te UK MARC u Velikoj Britaniji.⁴³

1990-ih godina na svijetu je postojalo oko 50 različitih MARC formata, a svi su se većinom temeljili na američkom ili britanskom izvorniku. Kako je bilo poželjno da se formati međusobno okupe, Britanska knjižnica 2001. napušta uporabu UK MARC formata te prihvaća MARC format koji je koristila Kongresna knjižnica.⁴⁴ U to vrijeme dolazi i do preimenovanja formata u MARC 21. Naziv formata odražava namjeru da to bude format za 21. stoljeće.

2.2.1. MARC 21

Razvojem ISBD-a te prilagođavanjem kataložnih pravila AACR2 ISBD-u, a sada i razvojem i širenjem MARC formata, kretalo se prema višoj razini standardizacije u katalogizaciji. Razlog tome je bilo otvaranje mogućnosti razmjene kataložnih zapisa te pojednostavljenje kooperativne – uzajamne katalogizacije. Kao drugi razlog navodi se korist

⁴¹ Seikel, M.; Steele T. How MARC Has Changed: The History of the Format and Its Forthcoming Relationship to RDA. // *Technical Services Quarterly*. 28(2011). Str. 326.

⁴² Bowman, J. H. *Osnove katalogizacije*. Zagreb : Dominović, 2010. Str. 9.

⁴³ Isto. Str. 11.

⁴⁴ Isto.

za korisnike koji sada mogu koristiti kataloge različitih ustanova, a da ne moraju upoznavati novi sustav.⁴⁵

Struktura MARC formata uvelike je olakšala razmjenu podataka i pojednostavila sam proces katalogizacije. Dok AACR2 (i kasnije RDA) daje pravila koja treba slijediti pri izradi kataložnih zapisa, MARC format daje strukturu izrađenih zapisa.

MARC zapis se sastoji od tri elementa: strukture zapisa, oznake sadržaja i sadržaja podataka zapisa. **Struktura MARC zapisa** je nastala primjenom internacionalnog standarda ISO 2709 – *Format for Information Exchange* (Format za razmjenu podataka) koji je također poznat pod nazivom ANSI/NISO Z39.2 – *Bibliographic Information Interchange*. Prema tome, raspored elemenata u zapisu sukladan je navedenom standardu i omogućava računalno rukovanje elementima zapisa. **Oznake sadržaja** čine dogovoreni kodovi koji omogućavaju identifikaciju pojedinih podataka unutar zapisa te je na taj način omogućeno upravljanje tim podacima, a **sadržaj podataka** zapisa u MARCU je definiran standardima izvan samog formata. Neki od standarda koji su u radu već spomenuti su: ISBD, PPIAK, AACR2, RDA i ostali kataložni pravilnici te Library of Congress Subject Headings (LCSH), pravila za predmetnu obradu, itd., no sve to ovisi o praksi pojedine knjižnice.⁴⁶

Struktura MARC zapisa dijeli se na: uvodno polje, direktorij i promjenjiva polja. Prva dva elementa su ispunjena podacima koji se uglavnom automatski generiraju, a promjenjiva polja čini niz podataka koji se nalaze u poljima i potpoljima u zapisu.

O oznakama sadržaja bit će detaljnije riječ u drugom dijelu rada, ali za početak valja spomenuti da postoje tri vrste oznaka, a to su: oznake polja, indikatori i oznake potpolja. Polja podataka označena su s troznamenkastim brojkama (od 001 do 999), a svako polje u MARC zapisu odgovara pojedinom elementu o jedinici građe koju opisuje pa tako imamo polja za autora, naslov, izdavača, itd. Ta polja su zatim podijeljena na potpolja označena jednim slovom ili brojkom. Redoslijed polja MARC formata prilagođen je ISBD-u i odgovara redoslijedu skupina kataložnog opisa.

Prije uvođenja skupine 0, izrazi za *opću oznaku građe* unosili su se u polje 245 koje se odnosilo na podatke o naslovu tj. u potpolje \$h. Izraz se dakle nalazio iza naslova te je bio zatvoren u uglatu zagradu. Termini koji su se mogli koristiti bili su navedeni u AACR2. Skupina 0 zapravo je sadržana u MARC 21 formatu, ali polja nisu eksplicitno navedena kao polja za unos informacija o obliku i obilježju sadržaja te vrsti medija onako kako je to

⁴⁵ Isto. Str. 10.

⁴⁶ Library of Congress. Introduction : MARC 21 Bibliographic. Oct. 2006. URL: <http://www.loc.gov/marc/bibliographic/bdintro.html> (26.7.2016.)

napravljeno u ISBD-u. Umjesto toga, imamo uvodno polje /06 i kontrolna polja 007 i 008 koja su primjenjiva na sve vrste dokumenata, a služe za unos podataka o tipu sadržaja, medija i nosača. Za unos informacija koje se prema ISBD-u nalaze u skupini 0 također se koriste i polja 3XX i 5XX.⁴⁷

Sadržaj koji katalogizator unosi u polja MARC formata uvjetovan je i definiran primjenom standarda izvan MARC-a. Resource Description Access (RDA) dolazi kao zamjena za AACR2 kataložni pravilnik pa tako RDA definira kako se treba izraziti prilikom opisivanja fizičkih karakteristika knjiga i ostale građe.⁴⁸ MARC 21 će u svoj format uključiti polja 336, 337 i 338 kako bi se elementi za tip sadržaja (*content*), medija (*medium*) i nositelja (*carrier*) prema RDA mogli unositi. Ta polja ujedno dijelom odgovaraju elementima skupine 0.

2.3. RDA

RDA : Resource Description and Access je novi kataložni pravilnik koji se razvijao između 2005. i 2009. godine kako bi zamijenio AACR2. Za izradu RDA bio je zadužen Zajednički upravljački odbor za razvoj RDA-a (*Joint Steering Committee for Development of RDA*), danas poznat kao RDA Steering Committee.⁴⁹ RDA se dijelom bazira na AACR2, ali postoji niz izmjena o kojima će u nastavku biti riječ. Iako se u vrijeme izlaska drugog izdanja AACR-a već koristio MARC format, AACR2 iz 1978., primarno je u obzir uzimao izradu kataložnih listića. Prema tome, bilo je jasno da je potrebno izraditi novi kataložni pravilnik.⁵⁰

RDA se bazira na: konceptualnim modelima FRBR - Uvjeti za funkcionalnost bibliografskih zapisa (*Functional Requirements for Bibliographic Records*), FRAD – Uvjeti za funkcionalnost autoriziranih podataka (*Functional Requirements for Authority Data*), FRSAD (*Functional Requirements for Subject Authority Data*) te na Izjavi o međunarodnim kataložnim načelima (*Statement of International Cataloguing Principles – ICP*). Važno je također razjasniti odnos RDA prema ISBD-u te MARC formatu jer se oni ne navode kao glavni standardi prema kojima je RDA izrađen, a kataložna zajednica ih koristi.

FRBR je IFLA-in konceptualni model organizacije bibliografskih podataka koji se bazira na modelu entitet-odnos. Ovaj konceptualni model može se definirati kao baza

⁴⁷ Bertolini, Maria V. The new ISBD Area 0 and the teaching of cataloging of non-book materials. // J LIS.it. 3, 1(2012). Str. 4794-23.

⁴⁸ Library of Congress. Introduction : MARC 21 Bibliographic. Oct. 2006. URL: <http://www.loc.gov/marc/bibliographic/bdintro.html> (26.7.2016.)

⁴⁹ RDA Steering Committee. About RDA. Feb. 2016. URL: <http://www.rda-rsc.org/content/about-rda> (26.7.2016.)

⁵⁰ Maxwell, R. L. Maxwell's Handbook for RDA: Explaining and Illustrating RDA: Resource Description and Access Using MARC 21. London : Facet, 2014. Str. 1.

podataka koja se sastoji od entiteta koji su međusobno povezani. Entitet je nešto što se jasno može definirati unutar nekog konteksta, a odnosi su zapravo veze u kojima se entiteti međusobno nalaze. Uz to imamo i atribute koji dodatno opisuju karakteristike entiteta. RDA se bazira na FRBR pa se prema tome u RDA nalaze entiteti, odnosi i atributi (RDA elementi). Prvi dio RDA daje upute o zapisivanju atributa (elemenata) za pojedine entitete, dok drugi dio RDA donosi upute o zapisivanju odnosa u kojem se entiteti, ranije opisani atributima, nalaze.⁵¹ Dakle, RDA je organiziran prema strukturi FRBR-a, a ne prema ISBD-u kao što je to bio njegov prethodnik AACR2. RDA pruža smjernice i upute za opis jedinica građe svih vrsta sadržaja i medija te je primarno izrađen za korištenje u knjižnicama.⁵² Cilj konceptualnog modela je donošenje izričitog značenja naziva i pojmova, čime se rješava problem višeznačnosti te se postiže suglasnost između stručnjaka određene domene.⁵³

Pariška načela, na kojima su zasnovani AACR i AACR2, zamijenjena su *Izjavom o međunarodnim kataložnim načelima* 2009. U isto vrijeme razvija se i RDA. Osim što nastaju u isto vrijeme, oni odražavaju i iste kataložne principe pa se tako u kataložnim načelima potiče uporaba FRBR modela.⁵⁴

Nadalje, pravila za deskriptivnu katalogizaciju u AACR2 se čvrsto temelje na ISBD-u, a sam tekst organiziran je oko strukture ISBD-a. Iako je ISBD dijelom utjecao na razvoj RDA, on ipak ne propisuje ISBD format te ne zahtijeva korištenje interpunkcijskih znakova kao što je to činio AACR2. Elementi RDA kompatibilni su s ISBD-om, a iako RDA ne ovisi o ISBD-u u budućnosti se očekuje da će većina katalogizatora nastaviti rad prema ISBD-u te su stoga izrađene tablice koje mapiraju RDA i ISBD elemente.⁵⁵ Na *Slici 2.* se kao primjer nalazi usporedba ISBD elemenata (oblik sadržaja, obilježje sadržaja, vrsta medija) i RDA elemenata (vrsta sadržaja i vrsta medija). Prema slici, u prva dva reda, odnosno prva dva elementa, znak „<“ označava da su RDA elementi većeg obuhvata od onih prema ISBD-u i da su elementi za vrstu medija jednaki.

⁵¹ Maxwell, R. L. *Maxwell's Handbook for RDA: Explaining and Illustrating RDA: Resource Description and Access Using MARC 21*. London : Facet, 2014. Str. 3.

⁵² RDA Steering Committee. *RDA Frequently Asked Questions*. URL: http://rda-rsc.org/content/rda_faq#1 (26.7.2016.)

⁵³ Barbarić, A.; Willer, M. *Kakav nacionalni kataložni pravilnik trebamo? // 13. seminar Arhivi, knjižnice, muzeji : mogućnosti suradnje u okruženju globalne informacijske infrastrukture : zbornik radova*. Zagreb : Hrvatsko knjižničarsko društvo, 2009. Str. 117.

⁵⁴ Maxwell, R. L. *Maxwell's Handbook for RDA: Explaining and Illustrating RDA: Resource Description and Access Using MARC 21*. London : Facet, 2014. Str. 10.

⁵⁵ *Alignment of the ISBD: International Standard Bibliographic Description element set with RDA: Resource Description & Access element set.* / Gordon Dunshire and IFLA Cataloguing Section's ISBD Review Group. Feb. 2015. URL:

http://www.ifla.org/files/assets/cataloguing/isbd/OtherDocumentation/isbd2rda_alignment_v3_1.pdf (27.07.2016.)

ISBD Element	ISBD	A	RDA Element	RDA	I URI	I Definition	U URI	U Definition
Content form	0.1	<	Content Type	6.9	P1001	A category that reflects the fundamental form or forms in which the content is expressed.	P80049	A categorization reflecting the fundamental form of communication in which the content is expressed and the human sense through which it is intended to be perceived.
-Content qualification	0.1.1	<	Content Type	6.9	P1002	A sub-category that expands a category that reflects the fundamental form or forms in which the content is expressed.	P80049	A categorization reflecting the fundamental form of communication in which the content is expressed and the human sense through which it is intended to be perceived.
Media type	0.2	=	Media Type	3.2	P1003	A category that records the type or types of carrier used to convey the content.	P80050	A categorization reflecting the general type of intermediation device required to view, play, run, etc., the content of a resource.

Slika 2. Usporedba ISBD i RDA elemenata

Kao jedan od glavnih problema AACR2-a je bilo korištenje liste za opće i posebne oznake građe koje su bile u skladu s ISBD-om, ali nisu bile u skladu s vremenom. Naglim porastom različitih vrsta sadržaja i nosača, ove liste brzo zastarijevaju (npr. videoploča tj. DVD).⁵⁶ U novom katalognom pravilniku se napuštaju opće i posebne oznake građe te se pronalazi rješenje koje omogućava veću fleksibilnost kod opisa građe.

RDA također ne propisuje neki poseban format za prikaz zapisa, no kako se očekuje nastavak korištenja MARC formata, RDA je napravljen kako bi bio kompatibilan s MARC-om iako se više nastoji okrenuti prema strukturi FRBR-a.⁵⁷ Elementi RDA već su imali neka odgovarajuća polja u MARC-u, ali pod drugim nazivima.⁵⁸ RDA Toolkit uključuje MARC-to-RDA i RDA-to-MARC mapiranja kao pomoć katalogizatorima koji nastavljaju raditi u MARC formatu.⁵⁹ Iako je RDA napravljen tako da je moguće kodiranje RDA opisa u MARC zapise, MARC zapisi nisu izvorno dizajnirani za RDA elemente pa je tako njihova podudarnost nepotpuna. Polja MARC formata sadrže neka mjesta za RDA elemente te će se MARC format nastaviti koristiti za kodiranje RDA zapisa do razvitka nekog novog, prikladnijeg, formata. RDA/MARC Radna skupina nastoji identificirati promjene koje je nužno provesti u MARC formatu kako bi bili polja bila kompatibilna s RDA što bi u budućnosti omogućilo učinkovitiju razmjenu podataka.⁶⁰ Tako se kao zamjena za 245 \$h potpolje u koje se unosila opća oznaka građe, u MARC uvode tri nova polja (336, 337, 338)

⁵⁶ Seikel, M.; Steele T. How MARC Has Changed: The History of the Format and Its Forthcoming Relationship to RDA. // Technical Services Quarterly. 28(2011). Str. 327.

⁵⁷ Maxwell, R. L. Maxwell's Handbook for RDA: Explaining and Illustrating RDA: Resource Description and Access Using MARC 21. London : Facet, 2014. Str. 13.

⁵⁸ Seikel, M.; Steele T. How MARC Has Changed: The History of the Format and Its Forthcoming Relationship to RDA. // Technical Services Quarterly. 28(2011). Str. 327.

⁵⁹ Maxwell, R. L. Maxwell's Handbook for RDA: Explaining and Illustrating RDA: Resource Description and Access Using MARC 21. London : Facet, 2014. Str. 13.

⁶⁰ Seikel, M.; Steele T. How MARC Has Changed: The History of the Format and Its Forthcoming Relationship to RDA. // Technical Services Quarterly. 28(2011). Str. 333.

koja odgovaraju RDA elementima (*content type, media type, carrier type*) za materijalni opis građe.

Zaključno, RDA ne ovisi o ISBD-u ni o MARC formatu, a kako se ovi standardi nastavljaju koristiti pri katalogizaciji, bilo je nužno pronaći odgovarajuće ISBD elemente te odgovarajuća polja u MARC formatu za RDA elemente. O RDA elementima i njihovim odgovarajućim elementima u ISBD-u, kao i o njihovoj implementaciji u MARC format, bit će riječ u idućim poglavljima.

3. Elementi i struktura: ISBD, MARC21, RDA

Nakon pregleda razvoja pojedinih elemenata, ovo poglavlje je također razloženo na tri veća dijela. U poglavlju se analiziraju elementi i struktura ISBD-a, MARC-a 21 te RDA. Kako bi se u posljednjem dijelu rada mogao izraditi kataložni opis dijapozitiva, nužno je objasniti elemente ISBD-ove skupine 0 te gdje se ona nalazi u MARC formatu. Potrebno je opisati strukturu MARC formata i definirati najbitnije dijelove koji se koriste prilikom unosa podataka o građi. Osim skupine 0, bitno je locirati gdje se u MARC-u nalaze polja za unos RDA elemenata.

U poglavlju se nalaze tablice koje se koriste za mapiranje ISBD i RDA elemenata te tablice koje prikazuju usklađenost „starih“ polja MARC formata i novouvedenih polja koja su napravljena kako bi omogućila unos RDA. Kroz detaljnu analizu elemenata i strukture, nastoji se ustanoviti odnos među navedenim elementima te istražiti koliko su oni međusobno kompatibilni. Kako bih bolje pojasnila uporabu ovih standarda u praksi, navedeni su odgovarajući primjeri. U primjerima se uglavnom donose informacije koje će pomoći prilikom rješavanja izrade kataložnog opisa dijapozitiva u posljednjem dijelu rada.

3.1. Skupina 0 Oblik sadržaja i vrsta medija⁶¹

„ISBD utvrđuje elemente podataka koji se bilježe ili preuzimaju u određenom slijedu kao osnovu opisa građe koja se katalogizira te rabi propisanu interpunkciju kao sredstvo prepoznavanja i prikaza elemenata podataka što ih čini razumljivim neovisno o jeziku opisa.“⁶² Kako bi se olakšala međunarodna razmjena bibliografskih zapisa, ISBD propisuje redoslijed navođenja elemenata te interpunkcijske simbole kojima se elementi moraju odjeljivati. Prema tome, ISBD definira 9 skupina od kojih se svaka skupina, osim skupine 7, sastoji od više elemenata. Redoslijed elemenata i interpunkcijski znakovi omogućavaju identifikaciju elemenata bibliografskog opisa bez obzira na jezik koji se koristi. Nazivi skupina su:

0. Oblik sadržaja i vrsta medija
1. Stvarni naslovi i podaci o odgovornosti
2. Izdanje
3. Podaci specifični za vrstu građe
4. Izdavanje, proizvodnja, raspačavanje, itd.
5. Materijalni opis
6. Nakladnička cjelina i višedijelna omeđena građa
7. Napomena
8. Identifikator jedinice građe i uvjeti dostupnosti

U uvodnoj napomeni objedinjenog ISBD-a navodi se da je: „svrha skupine Oblik sadržaja i vrsta medija da na samom početku opisa ukaže na temeljni oblik ili oblike u kojima je iskazan sadržaj jedinice građe, kao i na vrstu ili vrste nositelja koji su korišteni za prijenos tog sadržaja, kako bi se korisnicima kataloga pomoglo u identifikaciji i odabiru jedinica građe sukladno njihovim potrebama.“⁶³ Zbog sve veće raznolikosti građe, postalo je nužno specificirati opisivani oblik sadržaja i vrstu medija. U uvodu se također navodi kako će se ovom skupinom unaprijediti razmjena kataložnih zapisa te da će pridonijeti interoperabilnosti s drugim standardima metapodataka u okruženju otvorenog pristupa.⁶⁴

Skupina 0 sastoji se od dva elementa, a kao propisani izvor podataka uzima se sama jedinica građe. Elementi koji čine skupinu 0 su:

⁶¹ Za izradu bibliografskih zapisa dijapozitiva najveći naglasak stavljen je na skupinu 0 dok se ostale skupine ISBD-a neće detaljnije objašnjavati.

⁶² ISBD : Međunarodni standardni bibliografski opis. / preporučila Skupina za pregled ISBD-a ; odobrio Stalni odbor IFLA-ine Sekcije za katalogizaciju. Objedinjeno izd. Zagreb : Hrvatsko knjižničarsko društvo, 2014. Str. 1.

⁶³ Isto. Str. 35.

⁶⁴ Isto.

0.1 Oblik sadržaja (kojem se može dodati jedno ili više obilježja sadržaja)

0.2 Vrsta medija

Navedeni elementi navode se na jeziku i pismu kataložne agencije. Najveću razliku u odnosu na prijašnju *opću oznaku građe*, čini obavezno bilježenje oba elemenata skupine 0. U dokumentu o skupini 0 iz 2009. godine, element *vrsta medija* bio je obavezan kada se radilo o građi za koju je potrebna dodatna oprema, a za građu koja je bila dostupna bez posebne opreme, *vrsta medija* nije se bilježila. U vrijedećem objedinjenom ISBD-u, navođenje *vrste medija* je obavezno, a i za jedinice građe koje ne ovise o uređaju za posredovanje, bilježi se izraz *neposredovan/a*.

U nastavku slijedi nekoliko primjera strukture skupine 0 iz Objedinjenog izdanja ISBD-a kako bi se pojasnila struktura zapisa i interpunkcijski obrasci:

Oblik sadržaja (obilježje sadržaja) : vrsta medija

Oblik sadržaja. Oblik sadržaja (obilježje sadržaja) : vrsta medija

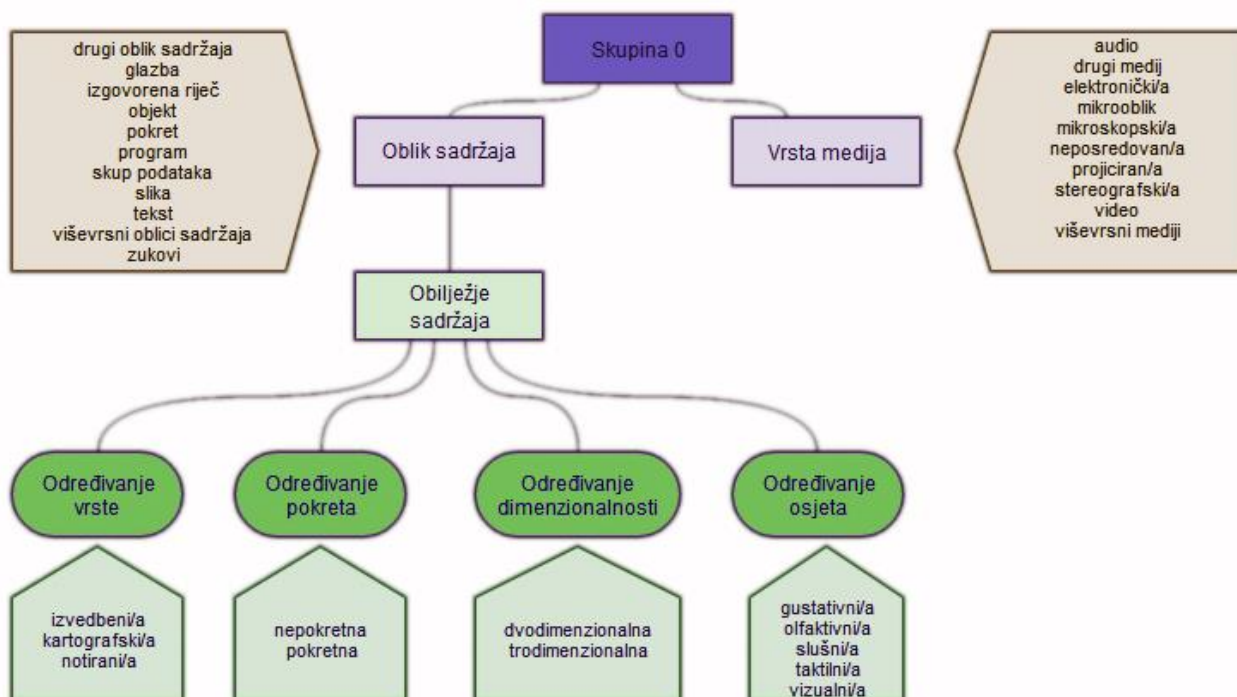
Oblik sadržaja (obilježje sadržaja) : vrsta medija + Oblik sadržaja (obilježje sadržaja) : vrsta medija

Oblik sadržaja je kategorija koja odražava temeljni oblik u kojima je sadržaj jedinice građe iskazan. Navodi se jedan ili više izraza s popisa na jeziku i pismu koje je odabrala kataložna agencija. Navedeni izrazi za oblik sadržaja su: drugi oblik sadržaja, glazba, izgovorena riječ, objekt, pokret, program, skup podataka, slika, tekst, viševrsni oblici sadržaja i zvukovi. Za svaki od ovih izraza navedena je definicija te njegov obuhvat.

Kako bi se kategorija oblika sadržaja dodatno pojasnila, ona je proširena s potkategorijom **obilježje sadržaja**. Obilježje sadržaja pobliže određuje vrstu, prisutnost ili odsutnost pokreta, dimenzionalnost i osjetilnu narav opisivane jedinice građe.

Vrsta medija je kategorija koja bilježi vrstu ili vrste nositelja koji su korišteni za prijenos sadržaja jedinice građe. Radi se uglavnom o formatu medija pohrane i kućištu nositelja u kombinaciji s vrstom uređaja za posredovanje nužnim za prikazivanje, pregledavanje, pokretanje sadržaja jedinice građe.

Na *Slici 2.* predstavljeni su svi izrazi koji se koriste prilikom bilježenja skupine 0. Definicije ovih izraza i njihov obuhvat mogu se pronaći u Objedinjenom izdanju ISBD-a.

Slika 3. Izrazi korišteni u elementima skupine 0

Nakon pojašnjavanja uloga pojedinih elemenata skupine 0, slijedi nekoliko primjera⁶⁵ korištenja skupine 0 za odgovarajuću jedinicu građe:

<p>Tekst → Tekst (vizualni) : neposredovan</p> <p>Mikrofilm → Tekst (vizualni) : mikrooblik</p> <p>Videosnimka → Slika (pokretna ; dvodimenzionalna) : video</p> <p>Film (npr. kolut filma) → Slika (pokretna ; dvodimenzionalna) : projicirana</p> <p>Elektronička građa (PFD datoteka) → Tekst (vizualni) : elektronički</p>

Iz primjera se može se primijetiti da je nekadašnji element *opća oznaka građe* razlomljen i da je *oblik sadržaja* skupine 0 određen prema elementu *sadržaj* iz suodnosa pojmova „sadržaj/nositelj“, odnosno „sadržaj/medij“. Ovim rješenjem se osigurava veća specifičnost od one pri korištenju *opće oznake građe*, a još veća specifičnost je moguća zapisivanjem *obilježja sadržaja*.⁶⁶ Element *vrsta medija* se pak izravnije naslanja na izvornu

⁶⁵ Barbarić, Ana. Skupina 0 ujednačenog izdanja ISBD-a iz 2011. ili Kako smo od *opće oznake građe* došli do *oblika sadržaja* i *vrste medija*. // 14. seminar Arhivi, knjižnice, muzeji : mogućnosti suradnje u okruženju globalne informacijske infrastrukture : zbornik radova / uredili Sanjica Faletar Tanacković, Damir Hasenay. Zagreb : Hrvatsko knjižničarsko društvo, 2011. Str. 32.

⁶⁶ Isto. Str. 30.

zadaću *opće oznake građe*, koja je imala ulogu upozoravanja korisnika da im je za korištenje građe nužna oprema.⁶⁷

Nakon uvođenja skupine 0, ostalo je još prilagoditi strojno čitljive formate poljima, potpoljima te indikatorima koji će omogućiti unošenje nove skupine. Prema tome, postavlja se pitanje gdje se nalazi skupina 0 u formatu MARC 21 te u kakvom se odnosu nalazi s RDA elementima.

3.2. MARC 21

Kod prikaza strukture i elemenata koji se koriste u formatu MARC 21, naglasak će biti na elementima koji se najčešće koriste te na poljima koja se odnose na audio-vizualnu građu. Kao što je ranije spomenuto, materijalna obilježja građe bilježe se u bloku 0XX, a bilježenje određenja vrste, pokreta, dimenzionalnosti u skupini 0 nije novost sa stajališta današnjih kataložnih zapisa izrađenih u formatima za strojno čitljivo katalogiziranje.⁶⁸ I ovdje se na samom početku zapisa unose kodirani podaci o materijalnim obilježjima građe kao što se i skupina 0 nalazi na samom početku bibliografskog opisa. Radi se o vodećim i kontrolnim poljima za koje je nužno za početak dati kratki pregled MARC zapisa. MARC zapis se sastoji od (1) strukture zapisa, (2) oznake sadržaja i (3) sadržaja podataka zapisa.

1. Strukturu zapisa čini:

- a) uvodno (ili vodeće) polje,
- b) direktorij,
- c) polja podataka.

2. Označitelji sadržaja su kodovi koji identificiraju elemente podataka, a čine ih:

- a) oznake polja,
- b) indikatori
- c) oznake potpolja.

3. Sadržaj podataka zapisa definiran je standardima izvan formata npr. kataložnim pravilnicima

Unutar MARC-a, bibliografski zapis sastoji se od logično podijeljenih polja. **Polja** se odnose na autora, naslov, izdavača te ostale podatke relevantne za opis građe. Polja su zatim podijeljena na jedno ili više **potpolja**. Nazivi polja označeni su pomoću troznamenkastih brojeva (001 – 999). Svaka brojka određuje vrstu podataka koja se unosi u polje. Neki od primjera oznaka polja i podataka:

⁶⁷ Isto.

⁶⁸ Isto.

Polje 020	označava ISBN
Polje 100	označava odrednicu glavne kataložne jedinice – osobno ime
Polje 245	označava podatke o naslovu
Polje 250	označava izdanje
Polje 260	označava izdavanje, raspačavanje

Polja mogu biti dodatno određena **indikatorima** koji slijede iza svake oznake polja. Indikatori se sastoje od mjesta za dva znaka (dva jednoznamenakasta broja). Za neka polja, potrebno je unijeti samo jedan znak, a u nekim poljima niti jedan. Za prikazivanje praznine koristi se znak „#“. Indikatori imaju različite uloge ovisno o polju uz koje se nalaze, tako iza polja 245 (naslov) mogu slijediti znamenke indikatora:

245	14	\$a	The adventures of Oliver Twist /
		\$c	by Charles Dickens ; with twenty-four illustrations by George Cruikshank ; and an introduction by Humphry House.

Ovdje prvi indikator ima znamenku 1 te označava kako bi u katalogu trebala biti zasebna kataložna jedinica za naslov. Drugi indikator prikazuje broj znakova na početku polja za naslov koje računalo treba zanemariti prilikom redanja. U broj znakova uključeni su i razmaci pa tako za ovaj primjer računalo počinje redanje s riječi „adventures“ jer riječ „The“ i razmak čine 4 znaka.

Ranije spomenuta **potpolja** nalaze se kod većine polja, ali ih polja od 001 do 009 nemaju. Iz ranijeg primjera, u potpolju se nalazi oznaka za naslov te podatak o odgovornosti. Potpolja su označena malim slovom (ili ponekad brojkom) i odjeliteljem koji razdvaja potpolja. Odjelitelji se u različitim programima mogu prikazivati s različitim znakovima npr. dvostruki križ (§), znak „at“ (@), znak dolara (\$). Prema navedenom primjeru imamo potpolja i odjelitelje \$a i \$c u koje su unešeni odgovarajući podaci.

Oznake polja grupirane su u blokove te podijeljene po stoticama. Prema tome se bibliografski zapis u MARC 21 može podijeliti na polja prikazana u lijevoj tablici, dok se za usporedbu strukture s desne strane nalazi tablica sa skupinama ISBD-a.

0XX	Kontrolne informacije, brojevi, kodovi
1XX	Odrednica glavne kataložne jedinice
2XX	Stvarni naslovi, izdanje, izdavanje
3XX	Materijalni opis
4XX	Nakladnička cjelina
5XX	Napomene
6XX	Sporedne kataložne jedinice za predmetne odrednice
7XX	Ostale sporedne kataložne jedinice
8XX	Sporedne kataložne jedinice za nakladničku cjelinu
9XX	Polje koje mogu odrediti lokalne knjižnice

Tablica 5. Polja MARC 21 formata.

Iz navedenog je vidljivo da nazivi polja dijelom odgovaraju ISBD-u. Redoslijed polja MARC formata prilagođen je ISBD-u i odgovara redoslijedu skupina kataložnog opisa. Pa tako polje 2XX (Stvarni naslovi, izdanje, izdavanje), točnije polje 245 odgovara skupini 1 (Stvarni naslov i podaci o odgovornosti), polje 250 odgovara skupini 2 (Izdanje), polje 260 odgovara skupini 4 (Izdavanje, raspačavanje), polje 3XX odgovara skupini 5 (Materijalni opis), polje 440 odgovara skupini 6 (Nakladnička cjelina), a blok 5xx odgovara skupini 7 (Napomena). Odrednica glavne kataložne jedinice unosi se u polja bloka 1xx.⁶⁹

Neka od glavnih polja u MARC 21 formatu nalaze se u nastavku:

100	Odrednica glavne jedinice: individualni autor
110	Odrednica glavne jedinice: korporativno tijelo
111	Odrednica glavne jedinice: sastanak
130	Odrednica glavne jedinice: jedinstveni naslov

0. Oblik sadržaja i vrsta medija
1. Stvarni naslovi i podaci o odgovornosti
2. Izdanje
3. Podaci specifični za vrstu građe
4. Izdavanje, proizvodnja, raspačavanje
5. Materijalni opis
6. Nakladnička cjelina i višedijelna omeđena građa
7. Napomena
8. Identifikator jedinice građe i uvjeti dostupnosti

Tablica 4. ISBD skupine.

⁶⁹ Galić Bešker, I. Rukopisi i inkunabule u kataložnom opisu. // Vjesnik bibliotekara Hrvatske. 55, 3/4(2012)., str. 122.

240 Jedinstveni naslov
243 Skupni naslov
245 Naslov i podatak o odgovornosti
250 Izdanje
300 Materijalni opis
440 Nakladnička cjelina kao dodatna jedinica
500 Napomene
700 Dodatna jedinica: osoba
710 Dodatna jedinica: korporativno tijelo
711 Dodatna jedinica: sastanak
800 Dodatna jedinica: sastanak

Za početak, donosim način bilježenja opće oznake građe u MARC-u jer Knjižnica Filozofskog fakulteta još slijedi pravilo o navođenju opće oznake građe nakon naslova. Prema navedenom primjeru će se i u zadnjem dijelu rada prikazati unos podataka u katalog. Opća oznaka građe unosi se unutar uglate zagrade u potpolje \$h polja 245 za glavni stvarni naslov. Ovdje još valja napomenuti da se u nekim sustavima zahtjeva ručno unošenje, odnosno uključivanje propisanih interpunkcijskih znakova unutar polja u kataložnom zapisu. Dakle, prema AACR-u i pravilu bilježenja opće oznake građe iza naslova to bi izgledalo ovako:

245 10 \$a Eyes wide shut
\$h [videosnimka] /
\$c [redatelj i scenarist] Stanley Kubrick.

Ono što nas najviše zanima kod strukture MARC-a 21 je gdje se u njegovoj strukturi nalaze polja za skupinu 0 ISBD-a, koja zamjenjuje opću oznaku građe, te polja koja su prilagođena unosu RDA elemenata za tipove sadržaja, medija i nosača. U MARC-u postoje dva načina bilježenja *oblika sadržaja* i *vrste medija*, ali nijedan od ovih načina nije izravno napravljen prema skupini 0 te se stoga radi o drugačijim terminima od onih korištenih u skupini 0.⁷⁰ Oznake za sadržaj, medij i nosač već su se unosile u MARC format u polja:

Leader/06 – vodeće polje → vrsta sadržaja

007/00 → vrsta medija

⁷⁰ Bertolini, Maria V. The new ISBD Area 0 and the teaching of cataloging of non-book materials. // JLIS.it. 3, 1(2012). Str. 4794-23.

007/01 → vrsta nosača

Uz vodeće polje /06 i kontrolna polja 007, slični podaci se unose i u kontrolno polje 008. Ova polja primjenjuju se na sve vrste građe te se u njima pomoću kodova unose informacije o sadržaju, mediju i tipu nosača.⁷¹ Prema tome, navedena polja su dijelom povezana sa skupinom 0.

Vodeće polje čine prva 24 znaka zapisa (00-23), a sastoji se od kodiranih podataka o statusu samog zapisa. U vodećem polju /06 za odabir vrste zapisa (*type of record*) unosi se jedno slovo koje definira karakteristike i komponente zapisa. U tablici se tako nalaze znakovi i odgovarajuće vrste zapisa na hrvatskom i engleskom jeziku. (*Tablica 6.*)⁷²

/06 – Vrsta zapisa (<i>Type of record</i>)	
a - tekstualna građa (<i>Language material</i>)	j - glazbeni zvučni zapisi (<i>Musical sound recording</i>)
c - tiskane muzikalije (<i>Notated music</i>)	k - dvodimenzionalna neprojecirana grafika (<i>Two-dimensional nonprojectable graphic</i>)
d - rukopisne muzikalije (<i>Manuscript notated music</i>)	m - računalni mediji (<i>Computer file</i>)
e - kartografska građa (<i>Cartographic material</i>)	o – multimedija (<i>Kit</i>)
f - rukopisna kartografska građa (<i>Manuscript cartographic material</i>)	p - viševrsna građa (<i>Mixed materials</i>)
g - projicirana građa (<i>Projected medium</i>)	r - trodimenzionalni artefakti (<i>Three-dimensional artifact or naturally occurring object</i>)
i - neglazbeni zvučni zapisi (<i>Nonmusical sound recording</i>)	t - rukopisna tekstualna građa (<i>Manuscript language material</i>)

Tablica 6. Vodeće polje /06 – vrste zapisa.

Kontrolno polje 007 je polje koje sadrži elemente podataka nepromjenjive duljine za materijalni opis jedinice građe slično kao i polje 008. Ova polja koriste se za audio-vizualnu građu. Prema odabranom kodu za vrstu građe u vodećem polju /06, kontrolno polje 007 nudi elemente za materijalni opis građe. Ako smo u vodećem polju kao vrstu zapisa odabrali projiciranu građu (g), u polju 007 treba odabrati odgovarajuću vrstu građe (*Tablica 7.*) kako bi se otvorile kategorije koje omogućavaju detaljniji opis građe (*Tablica 8.*)⁷³

⁷¹ Library of Congress. Leader. URL: <http://www.loc.gov/marc/bibliographic/bdleader.html> (16.08.2016.)

⁷² Isto.

⁷³ Library of Congress. 00X – Control Fields – General Information. URL: <http://www.loc.gov/marc/bibliographic/bd00x.html> (16.08.2016.)

007/00 Vrsta građe (Category of material)	
a – karta (<i>Map</i>)	m – film (<i>Motion picture</i>)
c – elektronička građa (<i>Electronic resource</i>)	o – viševrsna građa (<i>Kit</i>)
d – globus (<i>Globe</i>)	q – tiskane muzikalije (<i>Notated music</i>)
f – taktilna građa (<i>Tactile material</i>)	r – Remote-sensing image
g – projicirana grafička građa (<i>Projected graphic</i>)	s – zvučni zapis (<i>Sound recording</i>)
h – mikrooblik (<i>Microform</i>)	t – tekst (<i>Text</i>)
k – neprojicirana grafička građa (<i>Nonprojected graphic</i>)	v – videosnimka (<i>Videorecording</i>)
	z – nedefinirano (<i>Unspecified</i>)

Tablica 7. Kontrolno polje 007 - vrste građe.

007 – Fizički opis
00 – Vrsta građe (<i>Category of material</i>)
01 – Posebna oznaka građe (<i>Specific material designation</i>)
02 – Nije određeno (<i>Undefined</i>)
03 – Boja (<i>Color</i>)
04 – Baza emulzije (<i>Base of emulsion</i>)
05 – Zvuk (<i>Sound on medium or separate</i>)
06 – Medij za zvuk (<i>Medium for sound</i>)
07 – Dimenzije (<i>Dimensions</i>)
08 – Sekundarni materijal nosača (<i>Secondary support material</i>)

Tablica 8. Kategorije ponuđene u polju 007.

Kod svake od ovih kategorija nude se kodovi koji pobliže opisuju jedinicu građe. Pa se tako u sljedećim tablicama nalaze opcije koje se nude kod opisivanja projicirane građe. Ovaj primjer građe odabran je kako se prilikom izrade kataložnog zapisa za dijapozitive u Zbirci audiovizualne građe na Filozofskom fakultetu u MARC formatu ne bi trebalo dodatno razlagati odabir opcija u polju 007.

Kao vrstu građe pod oznakom 00 imamo znak g – projicirana građa te se prema tome otvaraju opcije za sve ostale oznake od 01 do 08 (*Tablica 9.*)⁷⁴

⁷⁴ Library of Congress. 007 – Projected Graphic. Oct. 2009. URL: <http://www.loc.gov/marc/bibliographic/bd007g.html> (17.08.2016.)

<p>01 – Posebna oznaka građe (Specific material designation)</p>	<p>c – filmska vrpca u kutiji (<i>Filmstrip cartridge</i>) d – odrezak filma (<i>Filmstrip</i>) f – filmska vrpca, neodređen tip (<i>Filmstrip, type unspecified</i>) o – filmska vrpca u roli (<i>Filmstrip roll</i>) s – dijapozitiv (<i>Slide</i>) t – prozirnica (<i>Transparency</i>) u – neodređeno (<i>Unspecified</i>) z – drugo (<i>Other</i>) - ne kodira se (<i>No attempt to code</i>)</p>
<p>02 - Nije određeno (<i>Undefined</i>)</p>	<p># - nije određeno (<i>Undefined</i>)</p>
<p>03 – Boja (<i>Color</i>)</p>	<p>a – jedna boja (<i>One color</i>) b – crno-bijelo (<i>Black-and-white</i>) c – više boja (<i>Multicolored</i>) h – ručno obojeno (<i>Hand colored</i>) m – mješovito (<i>Mixed</i>) n – nije primjenjivo (<i>Not applicable</i>) u – nepoznato (<i>Unknown</i>) z – drugo (<i>Other</i>) - ne kodira se (<i>No attempt to code</i>)</p>
<p>04 – Baza emulzije (<i>Base of emulsion</i>)</p>	<p>d – staklo (<i>Glass</i>) e – sintetika (<i>Synthetic</i>) j – sigurnosna folija (<i>Safety film</i>) k - Film base, other than safety film m – mješovito (<i>Mixed collection</i>) o – papir (<i>Paper</i>) u - nepoznato (<i>Unknown</i>) z - drugo (<i>Other</i>) - ne kodira se (<i>No attempt to code</i>)</p>
<p>05 – Zvuk (<i>Sound on medium or separate</i>)</p>	<p># - bez zvuka (<i>No sound (silent)</i>) a – sa zvukom (<i>Sound on medium</i>) b – zvuk odvojen od medija (<i>Sound separate from medium</i>) u – nepoznato (<i>Unknown</i>) - ne kodira se (<i>No attempt to code</i>)</p>
<p>06 – Medij za zvuk (<i>Medium for sound</i>)</p>	<p># - bez zvuka (<i>No sound (silent)</i>) a - Optical sound track on motion picture film b - Magnetic sound track on motion picture film c - Magnetic audio tape in cartridge d – zvučni disk (<i>Sound disc</i>) e - Magnetic audio tape on reel f - Magnetic audio tape in cassette g - Optical and magnetic sound track on motion picture film h – videokaseta (<i>Videotape</i>) i – videoploča (<i>Videodisc</i>) u – nepoznato (<i>Unknown</i>) z – drugo (<i>Other</i>) - ne kodira se (<i>No attempt to code</i>)</p>

<p>07 – Dimenzije (<i>Dimensions</i>)</p>	<p>a - Standard 8 mm. film width b - Super 8 mm./single 8 mm. film width c - 9.5 mm. film width d - 16 mm. film width e - 28 mm. film width f - 35 mm. film width g - 70 mm. film width j - 2x2 in. or 5x5 cm. slide k - 2 1/4 x 2 1/4 in. or 6x6 cm. slide s - 4x5 in. or 10x13 cm. transparency t - 5x7 in. or 13x18 cm. transparency v - 8x10 in. or 21x26 cm. transparency w - 9x9 in. or 23x23 cm. transparency x - 10x10 in. or 26x26 cm. transparency y - 7x7 in. or 18x18 cm. transparency u – nepoznato (<i>Unknown</i>) z – drugo (<i>Other</i>) - ne kodira se (<i>No attempt to code</i>)</p>
<p>08 – Sekundarni materijal nosača (<i>Secondary support material</i>)</p>	<p># - Nema sekundarnog materijala nosača (<i>No secondary support</i>) c – karton (<i>Cardboard</i>) d – staklo (<i>Glass</i>) e – sintetika (<i>Synthetic</i>) h – metal (<i>Metal</i>) j – metal i staklo (<i>Metal and glass</i>) k – sintetika i staklo (<i>Synthetic and glass</i>) m – mješovito (<i>Mixed collection</i>) u – nepoznato (<i>Unknown</i>) z – drugo (<i>Other</i>) - ne kodira se (<i>No attempt to code</i>)</p>

Tablica 9. Polje 007 - mjesta od 01 do 08.

Prema tome bi se polje 007/00-08, ako se radi o dijapozitivima, moglo kodirati kao npr. gs#cd###jd. Devet znakova označava kodove od 00 do 08 u polju 007. Radi se o projiciranoj građi pa prema tome imamo slovo g (00) na prvom mjestu. Dalje, na 01 imamo oznaku s jer se radi o dijapozitivima, dok treće mjesto (02) nije određeno (#). Ako uzmemo da se radi o dijapozitivima u boji, označavamo ih slovom c (03), a kao bazu emulzije (04) možemo uzeti staklo (d). Sljedeća dva mjesta (05-06) nisu kodirana jer zadana građa nema zvuka. Predzadnje mjesto (07) označeno je slovom j kako se radi o dijapozitivima standardne veličine 5 x 5 cm, dok kao sekundarni materijal nosača (08) možemo navesti staklo. Tako će podaci u polju 007 biti:

007/00-08 gs#cd###jd

Uz vodeće polje /06 i kontrolno polje 007, u MARC-u se nalazi i kontrolno polje 008 koje se sastoji od 40 znakova (00-39). U ovo polje se unose opći podaci za obradu, a uporaba ovog polja određena je kodovima odabranima u uvodnom polju za vrstu zapisa (/06). Opisi elemenata koji se definiraju mjestima od 18 do 34 mogu biti definirani na sedam različitih načina, ovisno o kojoj vrsti građe se radi (tekstualna građa (BK), vizualna građa (VM), elektronička građa (CF), kartografska građa (MP), viševrsna građa (MX), serijska građa (CR) i zvučna građa (MU)).⁷⁵ Pri odabiru vrste građe u koju ulaze dijapozitivi, u našem slučaju treba odabrati vizualnu građu pa se prema tome na mjestima 18-34 otvaraju opcije koje odgovaraju građi koja se opisuje. Ovdje izdvajam samo kodove za unos vrsta vizualne građe na mjestu 33 (*Tablica 10.*).

33 – Vrsta vizualne građe (Type of visual material)	
a – umjetničko djelo (<i>Art original</i>)	o – didaktički list (<i>Flash card</i>)
b – viševrsna građa (<i>Kit</i>)	p – mikroskopski preparat (<i>Microscope slide</i>)
c – umjetnička reprodukcija (<i>Art reproduction</i>)	q – model (<i>Model</i>)
d – diorama (<i>Diorama</i>)	r – predmet (<i>Realia</i>)
f – dijafilm (<i>Filmstrip</i>)	s – dijapozitiv (<i>Slide</i>)
g – igra (<i>Game</i>)	t – prozirnica (<i>Transparency</i>)
i – slika (<i>Picture</i>)	v – videosnimka (<i>Videorecording</i>)
k – grafička građa (<i>Graphic</i>)	w – igračka (<i>Toy</i>)
l – tehnički crtež (<i>Technical drawing</i>)	z – drugo (<i>Other</i>)
m – film (<i>Motion picture</i>)	- ne kodira se (<i>No attempt to code</i>)
n – tablica (<i>Chart</i>)	

Tablica 10. Kontrolno polje 008 - mjesto 33 za unos vrste vizualne građe.

S druge strane, u MARC formatu se nalaze tri polja za opis sadržaja, medija i nosača. Skupina 0 nema posebno mjesto u MARC-u, ali za RDA elemente (vrsta sadržaja, vrsta medija, vrsta nosač) kreirana su tri nova polja te su ona uključena u odjeljak pod nazivom „Materijalni opis“, tj. polja 3XX. Tako u MARCU imamo polja 336 za vrstu sadržaja (*content type*), 337 za vrstu medija (*media type*) i 338 za vrstu nositelja (*carrier type*). O tome u kakvom su odnosu RDA elementi koji se unose u ova polja i elementi skupine 0 bit će riječ u idućem poglavlju.

⁷⁵ Library of Congress. 008 - Fixed-Length Data Elements-General Information. Feb. 2010. URL: <http://www.loc.gov/marc/bibliographic/bd008.html> (17.08.2016.)

Tri nova polja sadrže potpolja \$a i \$b te potpolje \$2 za unos podataka o izvoru koda ili termina koji se unosi u polje (npr. *rdaccontent*, *rdamedia*, *rdacarrier*). Polje 336 - vrsta sadržaja (*content type*) opisuje oblik kroz koji je djelo izraženo, tj. omogućava unos određenog tipa sadržaja. Prema RDA termini za vrstu sadržaja mogu se u MARC format unositi u tekstualnom obliku (336 \$a) i u obliku koda (336 \$b). U potpolju \$2 navodi se izvor iz kojeg su preuzeti termini ili kodovi za bilježenje ovih informacija. U ovom slučaju se radi o listi termina iz RDA pa prema tome u \$2 unosimo *rdaccontent*. Vrsta sadržaja je već zabilježena u spomenutom vodećem polju /06 (vrsta zapisa (*type of record*)) pa se 336 polje koristi u kombinaciji s /06. U nastavku slijedi lista RDA termina koji se u tekstualnom obliku mogu nalaziti u potpolju \$a te odgovarajući kodovi u potpolju \$b, a uz to su navedeni odgovarajući kodovi koji se koriste u vodećem polju /06 (*Tablica 11.*)⁷⁶

RDA – termini za vrstu sadržaja - content type - 336 \$a	MARC kodovi za RDA termine - 336 \$b	MARC kodovi u vodećem polju /06 uz odgovarajuće termine
cartographic dataset	crd	e ili f (kartografska građa ili rukopisna kartografska građa)
cartographic image	cri	e ili f (kartografska građa ili rukopisna kartografska građa)
cartographic moving image	crm	e ili f (kartografska građa ili rukopisna kartografska građa)
cartographic tactile image	crt	e ili f (kartografska građa ili rukopisna kartografska građa)
cartographic tactile three-dimensional form	crn	e ili f (kartografska građa ili rukopisna kartografska građa)
cartographic three-dimensional form	crf	e ili f (kartografska građa ili rukopisna kartografska građa)
computer dataset	cod	m (računalni mediji)
computer program	cop	m (računalni mediji)
notated movement	ntv	a ili t (tekstualna građa ili rukopisna tekstualna)

⁷⁶ The Library of Congress. Term and Code List for RDA Content Types. Apr. 2011. URL: <http://www.loc.gov/standards/valuelist/rdaccontent.html> (18.08.2016.)

		građa
notated music	ntm	c ili d (tiskane muzikalije ili rukopisne muzikalije)
performed music	prm	j (glazbeni zvučni zapisi)
sounds	snd	i (neglazbeni zvučni zapisi)
spoken word	spw	i (neglazbeni zvučni zapisi)
still image	sti	k (dvodimenzionalna neprojecirana grafika)
tactile image	tci	k (dvodimenzionalna neprojecirana grafika)
tactile notated music	tcm	c ili d (tiskane muzikalije ili rukopisne muzikalije)
tactile notated movement	tcn	a ili t (tekstualna građa ili rukopisna tekstualna građa)
tactile text	tct	a ili t (tekstualna građa ili rukopisna tekstualna građa)
tactile three-dimensional form	tcf	r (trodimenzionalni artefakti)
text	txt	a or t
three-dimensional form	tdf	r (trodimenzionalni artefakti)
three-dimensional moving image	tdm	g (projecirana građa)
two-dimensional moving image	tdi	g (projecirana građa)
other	xxx	o ili p (multimedija ili viševrsna građa)
unspecified	zzz	

Tablica 11. RDA termini i MARC kodovi za polje /06.

Polje 337 vrsta medija (*media type*) odražava vrstu nositelja koja je korištena za prijenos sadržaja tj. format medija za pohranu. Uz navedeno, kategorija odražava i kućište nositelja u kombinaciji s vrstom uređaja za posredovanje koji je nužan za prikazivanje ili

pokretanje građe.⁷⁷ Ovo polje se koristi kao alternativa ili kao nadopuna polju 007/00 u kojem je izražena vrsta medija (*media type*). U potpolju \$a navodi se termin u tekstualnom obliku, a u potpolju \$b kod za vrstu medija. Kao i kod polja 336, u potpolju 2\$ navodi se izvor preuzimanja termina i kodova, a ovdje je to *rdamedia*. Navedeni termini i kodovi za RDA te kodovi iz polja 007 navedeni su u *Tablici 12*.⁷⁸

RDA – termini za vrstu medija - 337 \$a	MARC kodovi za RDA termine - 337 \$b	MARC kodovi za medij - 007/00
audio	s	s – zvučni zapis (<i>Sound recording</i>)
computer	c	c – elektronička građa (<i>Electronic resource</i>)
microform	h	h – mikrooblik (<i>Microform</i>)
microscopic	p	
projected	g	g – projicirana grafička građa (<i>Projected graphic</i>) m – film (<i>Motion picture</i>)
stereographic	e	
unmediated	n	t – tekst (<i>Text</i>) k – neprojicirana grafička građa (<i>Nonprojected graphic</i>)
video	v	v – videosnimka (<i>Videorecording</i>)
other	x	z – nedefinirano (<i>Unspecified</i>)
unspecified	z	z – nedefinirano (<i>Unspecified</i>)

Tablica 12. RDA termini i kodovi za MARC polje 007/00.

Polje 338 vrsta nosača (*carrier type*) se koristi kao zamjena ili kao nadopuna za kodirani izraz za vrstu nosača u polju 007/01 (posebna oznaka građe – *specific material designation*). Polje 338 odražava oblik medija za pohranu i kućište nositelja. Vrste nosača su podijeljene u devet kategorija: zvučni nosači (*audio carriers*), računalni nosači (*computer carriers*), nosači mikrooblika (*microform carriers*), nosači mikroskopskih oblika (*microscopic carriers*), nosači projicirane građe (*projected image carriers*), stereografski

⁷⁷ Library of Congress. 337 – Media Type. Sep. 2015. URL: <http://www.loc.gov/marc/bibliographic/bd337.html> (18.08.2016.)

⁷⁸ The Library of Congress. Term and Code List for RDA Media Types. URL: Apr. 2011. URL: <http://www.loc.gov/standards/valuelist/rdamedia.html> (18.08.2016.)

nosači (stereographic carriers), neposredovani nosači (*unmediated carriers*), videonosači (*video carriers*), nedefinirani nosači (*unspecified carriers*).⁷⁹

Za potrebe ovog rada, u nastavku se nalazi *Tablica 13.* koja sadrži RDA termine za nosače koji se nalaze u kategoriji nosača projicirane građe i odgovarajuće kodove polja 007/01. Kako je mjesto /01 generirano ovisno o odabranoj vrsti građe, u zagradi je naznačeno o kojoj vrsti projicirane građe se radi.

RDA termini za vrste nosača - 338 \$a	MARC kodovi za RDA termine - 338 \$b	MARC kodovi za projiciranu građu - 007/01
film cartridge	mc	c - 007/01 (Film)
film cassette	mf	f - 007/01 (Film)
film reel	mr	r - 007/01 (Film)
film roll	mo	o - 007/01 (Film)
filmslip	gd	d - odrezak filma 007/01 – (Projicirana grafička građa)
filmstrip	gf	f - filmska vrpca 007/01 – (Projicirana grafička građa)
filmstrip cartridge	gc	c - filmska vrpca u kutiji 007/01 – (Projicirana grafička građa)
overhead transparency	gt	t - prozirnica 007/01 – (Projicirana grafička građa)
slide	gs	s –dijapozitiv 007/01 – (Projicirana grafička građa)
other	mz	z – drugo 007/01 (Film), 007/01 (Projected graphic)

Tablica 13. RDA termini i MARC kodovi za polje 007/01.

Navedena polja napravljena su kako bi se u njih unosilo termine definirane od strane RDA. U praktičnom dijelu rada će se uz pomoć ovih tablica odabrati odgovarajući pojmovi za opis dijapozitiva. Kako knjižnica još uvijek slijedi AACR2, za kraj će se u idućem primjeru prikazati unos opće oznake građe u MARC format, odnosno u potpolje \$h polja 245, te unos RDA u tri polja koja dolaze kao zamjena za opću oznaku građe.

⁷⁹ The Library of Congress. Term and Code List for RDA Carrier Types. URL: Mar. 2016. <http://www.loc.gov/standards/valuelist/rdacarrier.html> (18.08.2016.)

AACR2

245 10 \$a Eyes wide shut \$h [videosnimka] / \$c [redatelj i scenarist] Stanley Kubrick.

RDA

245 10 \$a Eyes wide shut / \$c [redatelj i scenarist] Stanley Kubrick.
336 \$a two-dimensional moving image \$b tdi \$2 rdacontent
337 \$a video \$b v \$2 rdamedia
338 \$a videodisc \$b vd \$2 rdacarrier

3.3. RDA

Kako je bilo dosta riječi o RDA, u ovom poglavlju će se malo pobliže objasniti njegova struktura i pojedini elementi te će se dati tablice za mapiranje s ISBD-om.

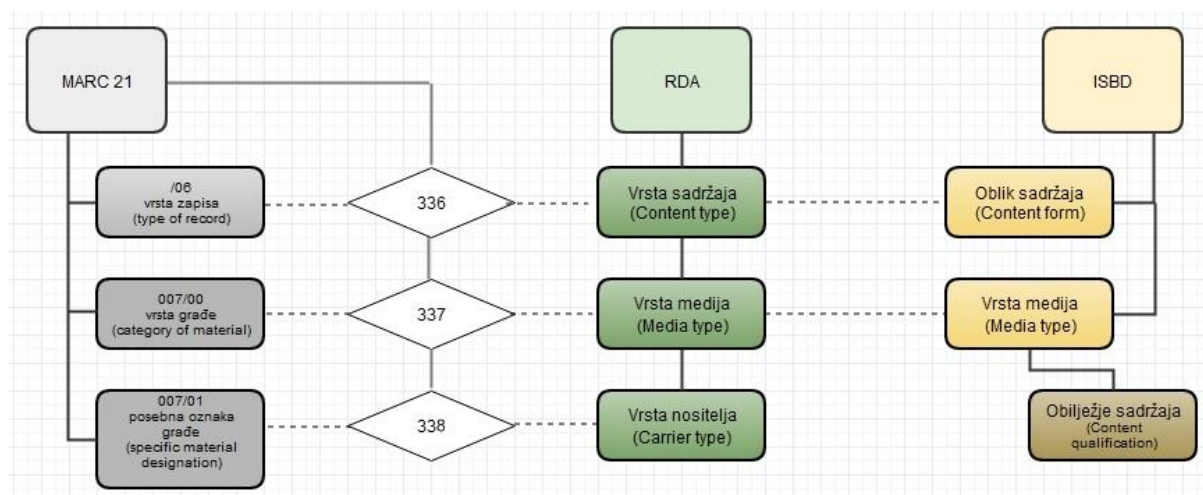
RDA se sastoji od deset dijelova u kojima je opisan način bilježenja atributa za FRBR entitete te odnosi između njih. Osim deset grupa pravila, RDA donosi i dodatke u kojima se nalaze upute za prevođenje elemenata iz drugih standarda u RDA (npr. ISBD, MARC 21).

Pravila su podijeljena u dvije skupine, pa tako prva skupina pravila donosi elemente koji odgovaraju atributima entiteta, a druga skupina pravila elemente koji odgovaraju odnosima između entiteta. Za potrebe ovog rada, bitno je spomenuti Dio 2 u kojem se nalazi 3. poglavlje koje nosi naziv Opis nositelja (*Describing Carriers*) te se odnosi na materijalni opis građe.

Kao što je ranije spomenuto, RDA napušta *opću oznaku građe* koja je često odražavala mješavinu sadržaja i nositelja. U RDA su informacije o sadržaju i nositelju podijeljene na ova tri elementa:

1. Vrsta sadržaja (*Content type*) – npr. slika, kartografski/a, tekst
2. Vrsta medija (*Media type*) – npr. audio, projiciran/a
3. Vrsta nositelja (*Carrier type*) – npr. audiokaseta, dijapozitiv

Nakon usporedbe RDA i polja u MARC-u, postavlja se pitanje koliko su navedeni elementi RDA usklađeni s ISBD-om. Na *Slici 4.* prikazani su odnosi MARC-a, RDA i ISBD-a. U nastavku će biti prikazano mapiranje RDA i ISBD elemenata, ali iz ovog prikaza možemo vidjeti da RDA i ISBD imaju element koji opisuje vrstu medija i element koji govori o obliku i vrsti sadržaja. Prema tome, pronalaskom RDA elementa koji odgovara elementu ISBD-a možemo unijeti informacije o materijalnom obliku jedinice građe u polja 3XX.

Slika 4. Odnos polja u MARC-u, RDA elemenata i elemenata ISBD skupine 0.

U nastavku se nalaze tablice (*14. i 15.*) koje uz, ranije predstavljena, MARC polja i RDA donose odgovarajuću ISBD-ovu skupinu 0.⁸⁰ Tablica za vrstu nositelja ovdje se ne navodi jer skupina 0 nema odgovarajući element koji opisuje nosač na kojem se građa nalazi.

⁸⁰ IFLA. Mapping of RDA Content Types to ISBD Content Forms and Media Types. Oct. 2012.
URL: <http://www.ifla.org/node/5618> (18.08.2016.)

RDA – termini za vrstu sadržaja -content type - 336 \$a	MARC kodovi za RDA termine - 336 \$b	MARC kodovi u vodećem polju /06 uz odgovarajuće termine	Oblik sadržaja - ISBD Content Form
cartographic dataset	crd	e ili f (kartografska građa ili rukopisna kartografska građa)	skup podataka (kartografska) : elektronička
cartographic image	cri	e ili f (kartografska građa ili rukopisna kartografska građa)	slika (kartografska ; nepokretna ; dvodimenzionalna ; vizualna)
cartographic moving image	crm	e ili f (kartografska građa ili rukopisna kartografska građa)	slika (kartografska ; pokretna ; dvodimenzionalna)
cartographic tactile image	crt	e ili f (kartografska građa ili rukopisna kartografska građa)	slika (kartografska ; nepokretna ; dvodimenzionalna ; taktilna)
cartographic tactile three-dimensional form	crn	e ili f (kartografska građa ili rukopisna kartografska građa)	objekt (kartografski ; taktilni)
cartographic three-dimensional form	crf	e ili f (kartografska građa ili rukopisna kartografska građa)	objekt (kartografski ; vizualni)
computer dataset	cod	m (računalni mediji)	skup podataka : elektronički
computer program	cop	m (računalni mediji)	program : elektronički
notated movement	ntv	a ili t (tekstualna građa ili rukopisna tekstualna građa)	pokret (notirani)
notated music	ntm	c ili d (tiskane muzikalije ili rukopisne muzikalije)	glazba (notirana ; vizualna)
performed music	prm	j (glazbeni zvučni zapisi)	glazba (izvedbena) : audio
sounds	snd	i (neglazbeni zvučni zapisi)	zvukovi : audio
spoken word	spw	i (neglazbeni zvučni zapisi)	izgovorena riječ : audio
still image	sti	k (dvodimenzionalna neprojecirana grafika)	slika (nepokretna ; dvodimenzionalna ; vizualna)
tactile image	tci	k	slika (nepokretna ;

		(dvodimenzionalna neprojecirana grafika)	dvodimenzionalna ; taktilna)
tactile notated music	tcm	c ili d (tiskane muzikalije ili rukopisne muzikalije)	glazba (notirana ; taktilna)
tactile notated movement	tcn	a ili t (tekstualna građa ili rukopisna tekstualna građa)	pokret (notirani ; taktilni)
tactile text	tct	a ili t (tekstualna građa ili rukopisna tekstualna građa)	tekst (taktilni)
tactile three-dimensional form	tcf	r (trodimenzionalni artefakti)	objekt (taktilni)
text	txt	a or t	tekst (vizualni)
three-dimensional form	tdf	r (trodimenzionalni artefakti)	objekt (nepokretan ; trodimenzionalan)
three-dimensional moving image	tdm	g (projecirana građa)	slika (pokretna ; trodimenzionalna)
two-dimensional moving image	tdi	g (projecirana građa)	slika (pokretna ; dvodimenzionalna)
other	xxx	o ili p (multimedija ili viševrsna građa)	drugi oblik sadržaja
unspecified	zzz		

Tablica 14. Mapiranje RDA i ISBD elemenata.

RDA – termini za vrstu medija - Media type - 337 \$a	MARC kodovi za RDA termine - 337 \$b	MARC kodovi za medij - 007/00	ISBD Vrsta medija
audio	s	s – zvučni zapis (<i>Sound recording</i>)	audio
computer	c	c – elektronička građa (<i>Electronic resource</i>)	elektronički/a
microform	h	h – mikrooblik (<i>Microform</i>)	mikrooblik
microscopic	p		mikroskopski/a
projected	g	g – projicirana grafička građa (<i>Projected graphic</i>) m – film (<i>Motion picture</i>)	projiciran/a
stereographic	e		stereografski/a
unmediated	n	t – tekst (<i>Text</i>) k – neprojicirana grafička građa (<i>Nonprojected graphic</i>)	neposredovan/a
video	v	v – videosnimka (<i>Videorecording</i>)	video
other	x	z – nedefinirano (<i>Unspecified</i>)	drugi medij
unspecified	z	z – nedefinirano (<i>Unspecified</i>)	viševrstni mediji

Tablica 15. Mapiranje RDA i ISBD elemenata za vrstu medija.

4. Praktični dio: Kataložni opis dijapozitiva u Zbirci audiovizualne građe Knjižnice Filozofskog fakulteta u Zagrebu

Cilj ovog rada bila je izrada kataložnog opisa dijapozitiva te istraživanje i usporedba elemenata ISBD-ove skupine 0, RDA i odgovarajućih polja u MARC formatu. U Zbirci audiovizualne građe Knjižnice Filozofskog fakulteta nalazilo se nekoliko kutija dijapozitiva koje nisu bile obrađene i unesene u katalog. Kao praktični dio ovog rada, iz spomenute zbirke izdvojeno je devet kutija dijapozitiva te su one uz pomoć zaposlenika Borisa Čičovačkog katalogizirane te se sada nalaze u katalogu knjižnice Filozofskog fakulteta. Uz analiziranje postupka unošenja podataka u katalog, u nastavku će biti objašnjen i predstavljen kataložki opis prema objedinjenom ISBD-u te će biti predložen način obrade u slučaju korištenja RDA elemenata, odnosno polja 336, 337 i 338 u MARC-u.

„Audiovizualna građa je vrsta neknjižne građe koja se može upotrebljavati samo uz pomoć neke sprave, poput projektor, čitača/čitala, naprave za povećavanje itd. U audiovizualnu građu ubrajaju se filmovi (filmske kasete, kutije, kolutovi i petlje), mikrooblici (mikrofilmovi, mikrolistići), videosnimke (videovrpce, videokasete, videokutije i videodiskovi), vizualne projekcije (dijafilmovi, dijapozitivi, prozirnice, stereografi, mikroskopski preparati) i zvučne snimke (gramofonske ploče, kompaktni diskovi, magnetofonske vrpce, zvučne kasete i zvučne kutije).“⁸¹ Kao što je navedeno u AV građu uključeni su i dijapozitivi. Definicija dijapozitiva je: „dvodimenzionalna slika na filmu ili na drugom prozirnem materijalu, uokvirena i namijenjena upotrebi s projektorom ili s ručnim gledalom.“⁸²

Prema podacima iz 2009. godine, knjižnica Filozofskog fakulteta sadrži preko 600 tisuća jedinica građe od kojih oko 1500 čine jedinice AV građe, od kojih većina dolazi s područja fonetike.⁸³ Revizija iz 2015. godine navodi preko 2000 jedinica.⁸⁴ Zbirka muzikalija i AV građe smještena je na četvrtom katu zgrade knjižnice te je opremljena tehnologijom koja je nužna za korištenje CD-a, DVD-a, gramofonskih ploča, itd. Knjižnica nažalost nije u mogućnosti pružiti tehnologiju za pregled dijapozitiva, tj. ne posjeduje tu vrstu projektor.

⁸¹ Leksikografski zavod Miroslav Krleža. Audiovizualna građa. URL: <http://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=4565> (02.08.2016.)

⁸² ISBD(NBM) : Međunarodni standardni bibliografski opis neknjižne građe. / preporučila Komisija za pregled ISBD-a ; odobrio stalni odbor Sekcije za katalogizaciju Međunarodne federacije bibliotekarskih društva i ustanova. Prerađeno izd. Zagreb : Hrvatsko bibliotekarstvo društvo, 1993. Str. 78.

⁸³ Knjižnica Filozofskog fakulteta : 2009. / priredio Miljenko Jurković. Zagreb : Filozofski fakultet Sveučilišta, 2009. Str. 27.

⁸⁴ Wiki Knjižnice Filozofskog Fakulteta u Zagrebu. Podaci o obradi građe: Revision 62. 2015. URL: https://saturn.ffzg.hr/knjiznica/index.cgi?action=revision_view:page_name=podaci_o_obradi_gra%C4%91e:revision_id=20150202173624#ukupan_broj_zapisa_trenutno_stanje (02.08.2016.)

Katalogizacija dijapozitiva ne nalazi se visoko na listi prioriteta, ali je stoga taj proces bio interesantan za istraživanje podudarnosti RDA elemenata, ISBD-a, opće oznake građe te unosa u MARC format.

Knjižnica koristi program pod nazivom Koha, što je softver za knjižnično poslovanje. Ovaj integrirani knjižnični softver sadrži sve osnovne module koji su potrebni u knjižničnom poslovanju – nabava, katalogizacija, posudba, pretraživanje i statistika. To je softver s otvorenim kodom koji može komunicirati s ostalim sustavima u svojoj okolini pa je tako uz pomoć Kohe moguće preuzeti zapise iz drugih knjižnica, kao što one mogu preuzeti zapise nastale u Kohi.⁸⁵ Primjeri u nastavku ujedno će biti prikazani onako kako ga na sučelju kataloga vide korisnici.

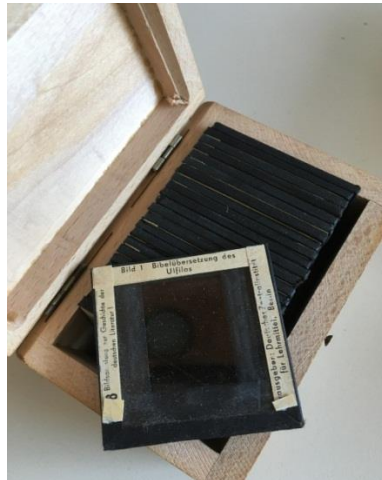
Prilikom katalogizacije AV građe, u Knjižnici Filozofskog fakulteta se u MARC format još uvijek unosi opća oznaka građe prema ISBD(NBM)-u. Polja 336, 337 i 338 još uvijek nisu implementirana u MARC. Prilikom izrade kataložnog opisa za dijapozitive, za početak će se izraditi opis prema objedinjenom ISBD-u, a zatim će se prikazati opis izrađen u katalogu knjižnice (s općom oznakom građe). Na kraju će biti riječ o RDA elementima koji odgovaraju opisu dijapozitiva, ali trenutačno nemaju odgovarajuće mjesto.

Odabrani primjeri i njihov zapis u MARC formatu neće biti prikazani u potpunosti već će se staviti naglasak na pojedine dijelove zapisa koji se odnose na materijalni opis. Imamo ukratko definirane i predstavljene četiri grupe elemenata: ISBD, RDA/AACR2, FRBR i MARC format. Iz pregleda razvoja navedenih elemenata vidljivo je da su oni međusobno utjecali jedni na druge. Iako su svi međusobno povezani, pitanje je koliko su oni međusobno kompatibilni. Kroz sljedećih par primjera prikazat će se njihova kompatibilnost u samo jednom segmentu, onom koji se odnosi na opis vrste sadržaja, medija i nosača. Prilikom uspoređivanja elemenata koristit će se tablice izrađene u prethodnim poglavljima rada.

Problem koji se javljao prilikom izrade opisa jest nedostatak informacija o građi jer se na spremnicama dijapozitiva nalazilo vrlo malo ili ništa od informacija potrebnih za izradu kataložnog opisa. Za predstavljanje načina rada odabrano je sljedećih devet primjera. Prva tri primjera kutijica s dijapozitivima dolaze iz iste serije te nose identifikacijske brojeve koji nam to sugeriraju, četvrti primjer je bogato izdanje o američkoj povijesti, a zadnjih pet primjera dolaze iz serije koja donosi pregled povijesti umjetnosti.

⁸⁵ Knjižnica Filozofskog fakulteta : 2009. / priredio Miljenko Jurković. Zagreb : Filozofski fakultet Sveučilišta, 2009. Str. 74.

4.1. Primjeri 1., 2. i 3.

4.1.1. Izrada kataložnog opisa prema ISBD-u

Za izradu elementa oblik sadržaja skupine 0, potrebna nam je definicija koja opisuje dijapozitiv, a to je slika odnosno: sadržaj iskazan crtom, oblikom, sjenčanjem itd.; slika može biti pokretna ili nepokretna, u dvije ili tri dimenzije; primjeri uključuju umjetničke reprodukcije, karte, reljefne karte, fotografije, daljinske snimke, stereografije, filmove i litografije.⁸⁶ Iako se dijapozitivi ne navode eksplicitno, od svih navedenih kategorija ova se najviše odgovara karakteristikama dijapozitiva.

U potkategoriji, odnosno obilježju sadržaja, nužno je pronaći izraze koji bi dodatno opisali građu. U kategoriji za određivanje pokreta navodi se da se ona koristi isključivo uz oblik sadržaja *slika*. Tako za pobliži opis dijapozitiva koristimo izraz *nepokretna*, kod kategorije za određivanje dimenzionalnosti izraz *dvodimenzionalna* te na kraju iz kategorije za određivanje osjeta odabiremo *vizualni/a* jer se putem ove kategorije ukazuje na ljudsko osjetilo kojim se opaža sadržaj jedinice građe.

Drugi obavezni element, vrsta medija, daje nam informacije o formatu medija pohrane i kućištu nositelja u kombinaciji s vrstom uređaja koji je nužan za pregledavanje sadržaja jedinice građe. Ponuđeni izrazi su: audio, drugi mediji, elektronički/a, mikrooblik, mikroskopski/a, neposredovan/a, projiciran/a, stereografski/a, video i viševrnsni mediji. Kako je za pregledavanje dijapozitiva nužna uporaba projektora, odgovarajući izraz u ovom slučaju je *projiciran/a*. Opis i definicija izraza *projiciran/a* glasi: Za jedinice građe za čiju je uporabu potreban projektor, medij za pohranu pokretnih ili nepokretnih slika, izrađen za korištenje s uređajem za projiciranje poput projektora za filmsku vrpču, projektora za dijapozitive ili stropnog projektora; uključuje medije kojima se projiciraju dvodimenzionalne i trodimenzionalne slike. Prema svemu navedenom skupina 0 za dijapozitive glasila bi:

Dijapozitivi → Slika (nepokretna ; dvodimenzionalna ; vizualna) : projicirana

⁸⁶ ISBD : Međunarodni standardni bibliografski opis. / preporučila Skupina za pregled ISBD-a ; odobrio Stalni odbor IFLA-ine Sekcije za katalogizaciju. Objedinjeno izd. Zagreb : Hrvatsko knjižničarsko društvo, 2014. Str. 38.

Nakon pronađenih odgovarajućih termina za izradu skupine 0, u nastavku donosim opis 1., 2. i 3. primjera izrađenih prema ISBD-u:

Primjer 1.

Slika (nepokretna ; dvodimenzionalna ; vizualna) : projicirana

R 338 : Bildsammlung zur Geschichte der deutschen Literatur I. – Berlin : Deutsches Zentralinstitut für Lehrmittel, [19-?]. – 21 dijapozitiv : u bojama ; 5 x 5 cm ; u drvenoj kutiji 6 x 6 x 10 cm.

Napomena: Tekstualni opis dijapozitiva na samom dijapozitivu.

Primjer 2.

Slika (nepokretna ; dvodimenzionalna ; vizualna) : projicirana

R 339 : Bildsammlung zur Geschichte der deutschen Literatur II. – Berlin : Deutsches Zentralinstitut für Lehrmittel, [19-?]. – 21 dijapozitiv : u bojama ; 5 x 5 cm ; u drvenoj kutiji 6 x 6 x 10 cm.

Napomena: Tekstualni opis dijapozitiva na samom dijapozitivu.

Primjer 3.

Slika (nepokretna ; dvodimenzionalna ; vizualna) : projicirana

R 380 : I : Zehn Jahre Deutsche Demokrat. Republik III : Volkswirtschaft – Berlin : Deutsches Zentralinstitut für Lehrmittel, [19-?]. – 35 dijapozitiva : u bojama ; 5 x 5 cm ; u drvenoj kutiji 6 x 6 x 10 cm.

Napomena: Tekstualni opis dijapozitiva na samom dijapozitivu. – Na spremnici drugačiji podatak o broju dijapozitiva: 58.

4.1.2. Katalogizacija u bibliografskom formatu MARC 21

Zapis kakav korisnici vide na svom sučelju u katalogu izgleda ovako (Slika 5.)⁸⁷:

The screenshot shows a library catalog record in MARC view. At the top, there are navigation links: 'Home', 'Details for: Bildsammlung zur Geschichte der deutschen Literatur I', 'Normal view', 'MARC view', and 'ISBD view'. The main title is 'Bildsammlung zur Geschichte der deutschen Literatur I [vizualna projekcija].R 338 / Deutsches Zentralinstitut für Lehrmittel.' Below the title, it lists 'Material type: Visual material', 'Publisher: Berlin : Deutsches Zentralinstitut für Lehrmittel, [19??]', 'Description: 24 dijapozitiva : u bojama ; 5 x 5 cm.', and 'Subject(s): Njemačka | Povijest njemačke književnosti | Dijapozitivi'. There are also links for 'Tags from this library' and 'Log in to add tags'.

Slika 5. Zapis u Kohi.

Zapis je ujedno moguće pregledavati u MARC formatu te prema ISBD-u. Odabirom MARC formata dobivamo potrebite informacije o unesenim informacijama u pojedina polja (Slika 6.).

```
000 00679ngm a2200181 i 4500
005 201607111111505.0
007 gs cd jz
008 160711s19 ge |||||q|| s|ger|d
040 _aHR-ZaFF
    _bhrv
    _cHR-ZaFF
    _eppiak
245 0 0 _aBildsammlung zur Geschichte der deutschen Literatur I
    _h[vizualna projekcija].
    _nR 338 /
    _cDeutsches Zentralinstitut für Lehrmittel.
260 _aBerlin :
    _bDeutsches Zentralinstitut für Lehrmittel,
    _c[19??]
300 _a24 dijapozitiva :
    _bu bojama ;
    _c5 x 5 cm.
500 _aTekstualni opis dijapozitiva na samom dijapozitivu.
653 5 _aNjemačka
653 0 _aPovijest njemačke književnosti
653 6 _aDijapozitivi
942 _cAVG
999 _c360321
    _d360318
```

Slika 6. Zapis u MARC-u.

⁸⁷ U prva tri primjera na isti način su unešeni kodovi za polja /06, 007.

U zapisu nema polja 336, 337 i 338 koji odgovaraju RDA elementima, ali zato se u pojedina spomenuta polja navode slične informacije. U vodećem polju (000) kojeg čine kodirani podaci nalazimo ovaj zapis: 00679ngm a2200181 i 4500. Na 7. mjestu, odnosno u kategoriji /06 vodećeg polja, za odabir vrste zapisa (*type of record*) nalazi se slovo *g* koje označava da se radi o projiciranoj građi (*Projected medium*). Unos ovih podataka u Kohi, odnosno u MARC formatu, prikazan je na Slici 7.

000 - Leader	
0-4 Record size	(auto-filled)
5 - Status zapisa	n- New
6- Type of record	g - Projected medium
7- Bibliographic level	m- Monograph/item
8- Type of control	No specific type
9- Character coding scheme	a - UCS/Unicode (auto-filled)
10-16 indicator/subfields/size	(auto-filled)
17- Encoding level	Full level
18 - Descriptive cataloging form	i- ISBD punctuation included
19 - Multipart resource record level	Not specified or not applicable
20-24 entry map & lengths	(auto-filled)
OK Odustani	

000 - Leader	
0-4 Record size	(auto-filled)
5 - Status zapisa	n- New
6- Type of record	g - Projected medium
7- Bibliographic level	a- Language material c- Notated music
8- Type of control	d- Manuscript notated music e- Cartographic material
9- Character coding scheme	f- Manuscript cartographic material
10-16 indicator/subfields/size	g - Projected medium
17- Encoding level	i - Nonmusical sound recording j - Musical sound recording
18 - Descriptive cataloging form	k - Two-dimensional nonprojectable graphic m - Computer file
19 - Multipart resource record level	o - Kit p - Mixed materials
20-24 entry map & lengths	r - Three-dimensional artifact or naturally occurring object t - Manuscript language material
OK Odustani	

Slika 7. Vodeće polje /06 - unos vrste zapisa

Zapis u polju 007 stoji: gs_cd__jz. Prema navedenim kodovima u Tablici 7. možemo dešifrirati unešene informacije o jedinici građe. Oznaka *g* stoji na mjestu 00 – Vrsta građe (*Category of material*) i unosi se kao kod za projiciranu građu (*Projected graphic*). Mjesto 01 – Posebna oznaka građe (*Specific material designation*) sadrži kod *s* odnosno kod za dijapozitiv (*Slide*). Mjesto 02 nije određeno. 03 – Boja (*Color*) imamo oznaku *c* – više boja (*Multicolored*). Kao kod *d* na mjestu 04 – Baza emulzije (*Base of emulsion*) znači da se radi o staklu (*Glass*). 05 i 06 nemaju kodove jer naša jedinica građe nema zvuka niti je medij za zvuk. Kao 07 – Dimenzije (*Dimensions*) kod *j* stoji za 5 x 5 cm veličinu dijapozitiva, a

posljednji znak z označava da se kao Sekundarni materijal nosača (*Secondary support material*) nalazi materijal za koji nema koda.

The image shows four screenshots of the MARC 007 field control panel, specifically the 'Secondary support material' (field 08) dropdown menu. The screenshots illustrate different options available for selection:

- Top-left:** Shows the 'Projected graphic' option selected in the dropdown menu.
- Top-right:** Shows a list of options including 'Karta', 'Electronic resource', 'Globe', 'Tactile material', 'Projected graphic', 'Microform', 'Nonprojected graphic', 'Motion picture', 'Kit', 'Notated music', 'Remote-sensing image', 'Zvučni zapis', 'Text', 'Videorecording', and 'Unspecified'.
- Bottom-left:** Shows a list of options including 'Slide', 'Filmstrip cartridge', 'Filmstrip', 'Filmstrip, type unspecified', 'Filmstrip roll', 'Slide', 'Transparency', 'Unspecified', and 'Other'.
- Bottom-right:** Shows a list of options including 'Multicolored', 'One color', 'Black-and-white', 'Multicolored', 'Hand colored', 'Mixed', 'Not applicable', 'Unknown', and 'Other'.

Slika 8. Unos informacija u kontrolno polje 007 (00-03)

U kontrolnom polju 008, nakon odabira vrste građe (*Type of material*), otvaraju se opcije za opis vizualne građe (VM) na mjestima od 18 do 34. Tako na mjesto 29 unosimo informaciju da se radi o građi koja zahtjeva uporabu projektor, a u 33 (*Tablica 10.*) kod za vrstu građe s – dijapozitiv (*Slide*).

The image shows the MARC 008 field control panel, specifically the 'Type of Material' (field 33) dropdown menu. The menu is open, showing a list of options including 'Slide', 'Art original', 'Kit', 'Art reproduction', 'Diorama', 'Filmstrip', 'Game', 'Slika', 'Graphic', 'Technical drawing', 'Motion picture', 'Grafikon', 'Flash card', 'Microscope slide', 'Model', 'Realia', 'Slide', 'Transparentnost', 'Videorecording', 'Toy', and 'Ostalo'. The 'Slide' option is selected.

Slika 9. Unos informacija u kontrolno polje 008 - mjesto 33 za unos vrste vizualne građe.

Uređivanje *Bildsammlung zur Geschichte der deutschen Literatur I* [vizualna projekcija]. R 338 / Deutsches Zentralinstitut für Lehrmittel. (Broj zapisa 360321)

Prikaži poveznice na MARC dokumentaciju Prikaži tagove

Snimi Odustani Promijeni obrazac: AV građa

0 1 2 3 4 5 6 7 8 9

000 ? - VODEĆE POLJE

005 ? - DATUM I VRIJEME ZADNJE PROMJENE

007 ? - PHYSICAL DESCRIPTION FIXED FIELD--GENERAL INFORMATION

008 ? - ELEMENTI PODATAKA NEPROMJENJIVE DUŽINE

Slika 10. Izgled zapisa nakon popunjavanja polja 000, 007 i 008.

U polje 245 kao glavni naslov naveden je: *Bildsammlung zur Geschichte der deutschen Literatur I*. Prema ISBD-u je kao glavni naslov naveden R 338. Ovdje je u dogovoru s katalogizatorom odlučeno da se R 338 unese u podređeni naslov jer se pretpostavlja da našim korisnicima ta oznaka ne daje nikakve informacije o građi. Potpolje \$h u uglatoj zagradi nosi opću oznaku građe (*Tablica 3.*) koja se odnosi na dijapozitive, a to je vizualna projekcija. Kako u MARC formatu još nisu uvedena nova polja za RDA, ovdje se nastavlja slijediti pravilo iz ISBD(NBM)-a.

Uređivanje *Bildsammlung zur Geschichte der deutschen Literatur I* [vizualna projekcija]. R 338 / Deutsches Zentralinstitut für Lehrmittel. (Broj zapisa 360321)

Prikaži poveznice na MARC dokumentaciju Prikaži tagove

Snimi Odustani Promijeni obrazac: AV građa

0 1 2 3 4 5 6 7 8 9

240 ? - JEDINSTVENI STVARNI NASLOV

245 ? - STVARNI NASLOVI I PODACI O ODGOVORNOSTI

a Glavni stvarni naslov

h Medij

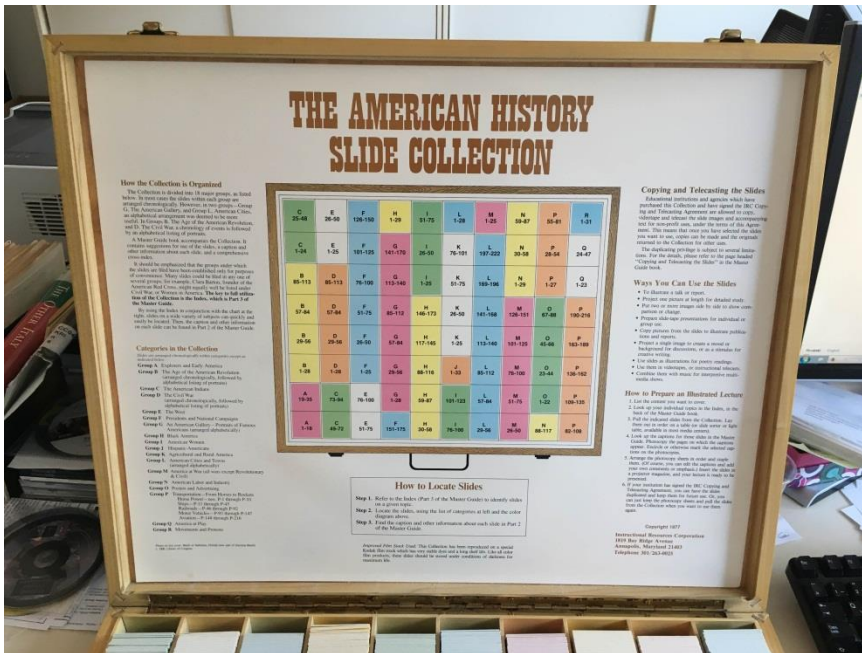
n Oznaka podređenog stvarnog naslova

c Podaci o odgovornosti

e Linkage

Slika 11. Polje 245 s potpoljima za glavni stvarni naslov i opću oznaku građe.

4.2. Primjer 4.

4.2.1. Izrada katalognog opisa prema ISBD-u

Skupina 0 ista je kao i u prethodnom primjeru stoga nema dodatnih pojašnjenja opisa.

Primjer 4.

Slika (nepokretna ; dvodimenzionalna ; vizualna) : projicirana

The American history slide collection / [produced by] Instructional Resources Corporation. – Annapolis, MD : Instructional Resources Corporation, cop. 1977. – 2102 dijapozitiva : u bojama i crno-bijelo ; 5 x 5 cm ; u drvenoj kutiji 7 x 52 x 42 cm.

Napomena: Tekstualni opis dijapozitiva na samom dijapozitivu.

4.2.2. Katalogizacija u bibliografskom formatu MARC 21

Zapis u Kohi vidljiv je na *Slici 12*, a u MARC-u na *Slici 13*.

Normal view | MARC view | ISBD view

The American history slide collection [vizualna projekcija] /Instructional Resources Corporation.

Material type: Visual material

Publisher: Annapolis, MD : Instructional Resources Corporation, 1977

Description: 2102 dijapozitiva : u bojama ; 5 x 5 cm.

Subject(s): Sjedinjene Američke Države | Povijest | Američka revolucija | Građanski rat | Američka industrija | Američko gospodarstvo | Marketing - plakati | Dijapozitivi

Contents:
Explorers and Early America -- The Age of the American Revolution -- The American Indians -- The Civil War -- The West -- Presidents and National Campaigns -- An American Gallery - Portraits of Famous Americans -- Black America -- American Women -- Hispanic-Americans -- Agricultural and Rural America -- American Cities and Towns -- America at War -- American Labor and Industry -- Posters and Advertising -- Transportation -- America at Play -- Movements and Protests.

Slika 12. Zapis u Kohi za primjer 4.

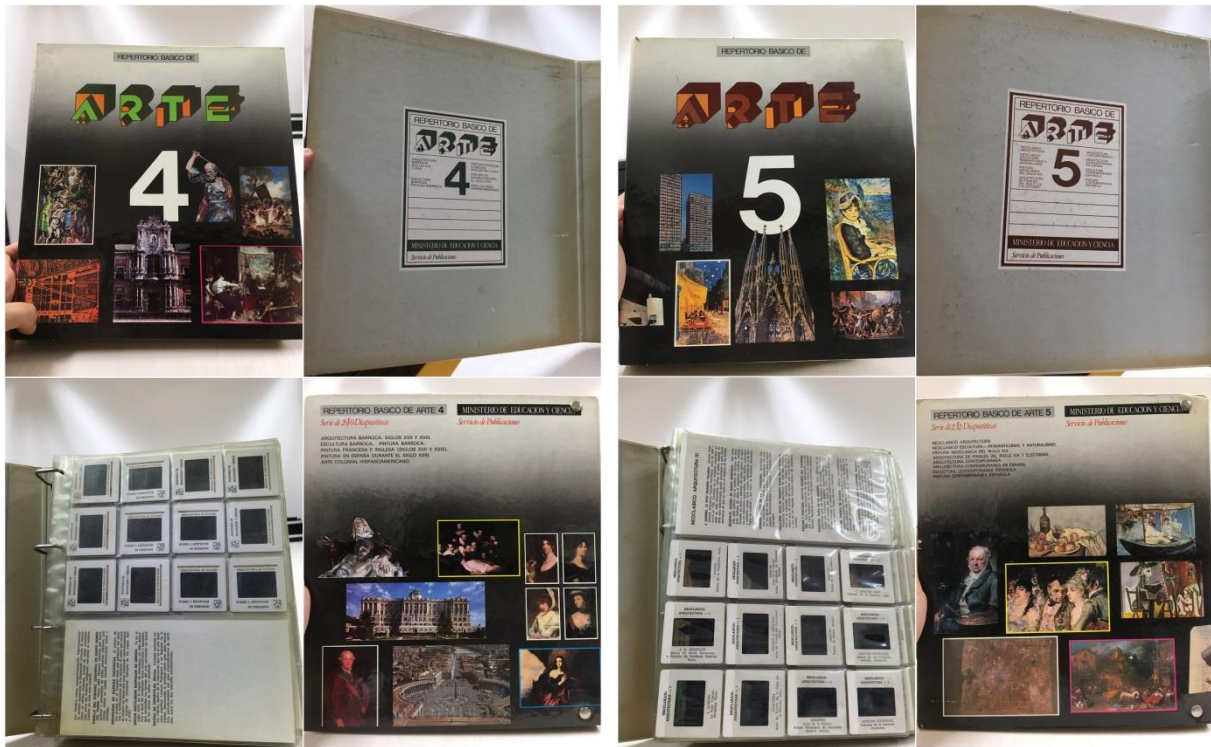
```
000 01215ngm a22002297i 4500
007 gs cj jc
008 160711s1977 xxu|||||||q|| s|eng|d
040 _aHR-ZaFF
    _bhrv
    _cHR-ZaFF
    _eppiak
245 0 4 _aThe American history slide collection
        _h[vizualna projekcija] /
        _cInstructional Resources Corporation.
260 _aAnnapolis, MD :
    _bInstructional Resources Corporation,
    _c1977
300 _a2102 dijapozitiva :
    _bu bojama ;
    _c5 x 5 cm
```

Slika 13. Zapis u MARC-u za primjer 4.

Kako se kod ovog primjera radi o građi koja kao bazu emulzije ima sigurnosnu foliju, na 5. mjestu kontrolnog polja 007 nalazi se oznaka *j* – sigurnosna folija (*Safety film*) (prema *Tablici 9.* pod brojem 04). Dijapozitivi u ovom primjeru uokvireni su u karton te se stoga na posljednjem mjestu polja 007 unosi kod *c* – karton (*Cardboard*). Postupak za unos svih ostalih informacija je jednak kao u prvom primjeru.

4.3. Primjeri 5. - 9.

4.3.1. Izrada kataložnog opisa prema ISBD-u

Kataložni opis prema ISBD-u nalazi se u nastavku. Prilikom izrade opisa problem se javio kod navođenja mjesta izdavanja koje na građi nije navedeno. Zapisi se razlikuju prema broju dijapozitiva koji sadrže te prema broju u naslovu.

Slika (nepokretna ; dvodimenzionalna ; vizualna) : projicirana

Repertorio basico de arte 1. - [Madrid?] : Ministerio de Educación y Ciencia, [19??]. – 180
dijapozitiva : u bojama ; 5 x 5 cm ; u fasciklu ; 28 x 26 cm + tekstovni prilog.

Slika (nepokretna ; dvodimenzionalna ; vizualna) : projicirana

Repertorio basico de arte 2. - [Madrid?] : Ministerio de Educación y Ciencia, [19??]. – 208
dijapozitiva : u bojama ; 5 x 5 cm ; u fasciklu ; 28 x 26 cm + tekstovni prilog.

Slika (nepokretna ; dvodimenzionalna ; vizualna) : projicirana

Repertorio basico de arte 3. - [Madrid?] : Ministerio de Educación y Ciencia, [19??]. – 144
dijapozitiva : u bojama ; 5 x 5 cm ; u fasciklu ; 28 x 26 cm + tekstovni prilog.

Slika (nepokretna ; dvodimenzionalna ; vizualna) : projicirana

Repertorio basico de arte 4. - [Madrid?] : Ministerio de Educación y Ciencia, [19??]. – 240
dijapozitiva : u bojama ; 5 x 5 cm ; u fasciklu ; 28 x 26 cm + tekstovni prilog.

Slika (nepokretna ; dvodimenzionalna ; vizualna) : projicirana

Repertorio basico de arte 5. - [Madrid?] : Ministerio de Educación y Ciencia, [19??]. – 252
dijapozitiva : u bojama ; 5 x 5 cm ; u fasciklu ; 28 x 26 cm+ tekstovni prilog.

4.3.2. Katalogizacija u bibliografskom formatu MARC 21

U Kohi su izrađeni posebni zapisi za svaku jedinicu građe. U nastavku se nalazi samo prvi dio jer su svi ostali dijelovi na isti način kodirani u MARC-u te se razlikuju samo u naslovu i u navođenju broja dijapozitiva i sadržaja (*Slika 14.*).

U MARC zapisu (*Slika 15.*) potrebno je samo pojasniti kontrolno polje 007 koje je kodirano kao: gs_cz__jc. Oznaka z prema *Tablici 7. (04)* označava bazu emulzije kao neku drugu koja se ne nalazi u tablici. Ostale oznake pojašnjene su u ranijim primjerima.

[Normal view](#)
[MARC view](#)
[ISBD view](#)

Repertorio basico de arte [vizualna projekcija].1.

Material type: Visual material

Publisher: [Madrid] : Ministerio de Educación y Ciencia, Servicio de Publicaciones, [19??]

Description: 180 dijapozitiva : u bojama ; 5 x 5 cm + tekstovni prilog.

Subject(s): Povijest umjetnosti | Pretповijest | Stare civilizacije | Egipat | Mezopotamija | Perzija | Indija | Kina | Japan | Orijentalna umjetnost | Pretkolumbovske civilizacije | Grčka | Rim | Rana kršćanska umjetnost | Dijapozitivi

Contents:

Prehistoria -- Arte ibérico y celta -- Civilizaciones Próximo Oriente: Egipto -- Civilizaciones Próximo Oriente: Mesopotamia y Persia -- Extremo Oriente: India -- Extremo Oriente: China y Japón -- Arte americano prehistórico -- Grecia -- Roma -- Arte cristiano primitivo.

Slika 14. Zapis u Kohi za primjer 5.

```

000 01380ngm a22003857i 4500
005 20160711123532.0
007 gs cz jc
008 160408s19 sp |||g|||| q|| s|spa|d
040 _aHR-ZaFF
    _bhrv
    _oHR-ZaFF
    _eppiak
041 _aspa
044 _asp
080 _a7(091)](086.3)
245 0 0 _aRepertorio basico de arte
    _h[vizualna projekcija].
    _n1.
260 _a[Madrid] :
    _bMinisterio de Educación y Ciencia, Servicio de Publicaciones,
    _c[19??].
300 _a180 dijapozitiva :
    _bu bojama ;
    _c5 x 5 cm +
    _etekstovni prilog.
500 _aJezik: španjolski.
500 _aTekstovni prilog sadrži opis svakog dijapozitiva.

```

Slika 15. Zapis u MARC-u za primjer 5.

4.4. Katalogizacija u formatu MARC 21 s uvedenim poljima za RDA

Pod pretpostavkom da će Knjižnica Filozofskog fakulteta nastaviti koristiti MARC 21 format te da će uvesti odgovarajuća 3XX polja za implementaciju RDA elemenata koji opisuju vrstu sadržaja, medija i nosača, izrađen je prijedlog zapisa u MARC-u. Kroz njih će bit prikazano kako bi trebala izgledati popunjena nova polja za RDA elemente koji opisuju dijapozitive. Sve navedene informacije i korišteni termini mogu se pronaći u tablicama ovog rada. Kodovi unešeni u polja /06, 007 i 008 navode se isto kako je opisano. Prema ISBD-u skupina 0 za dijapozitive glasi:

Dijapozitivi → Slika (nepokretna ; dvodimenzionalna ; vizualna) : projicirana.

Iz *Tablice 14.*, za mapiranje ISBD-a i RDA elementa vrsta sadržaja (*Content type*) izdvojen je RDA element koji bi se trebao primijeniti za opis dijapozitiva. Dakle, termin *still image* odgovara prvom dijelu ISBD-a koji navodi oblik i obilježje sadržaja.

RDA – termini za vrstu sadržaja -content type - 336 \$a	MARC kodovi za RDA termine - 336 \$b	Oblik sadržaja - ISBD Content Form
still image	sti	slika (nepokretna ; dvodimenzionalna ; vizualna)

Tablica 16. Mapiranje RDA i ISBD elemenata za dijapozitive.

Preostaje nam još pronaći odgovarajući element RDA za vrstu medija, odnosno drugi element skupine 0. Iz *Tablice 15.* izdvajam dio koji se odnosi na vrstu medija kojoj pripadaju dijapozitivi. Radi se o projiciranoj vrsti medija odnosno elementu koji se prema RDA kodira slovom *g*.

RDA – termini za vrstu medija - Media type - 337 \$a	MARC kodovi za RDA termine - 337 \$b	ISBD Vrsta medija
projected	g	projiciran/a

Tablica 17. Mapiranje RDA i ISBD elemenata za dijapozitive.

Termini za vrste nosača (*Carrier types*) ne odgovaraju ISBD-u pa prema tome u nastavku donosim samo odgovarajući RDA element koji odgovara polju 007 za projiciranu građu za dijapozitive iz *Tablice 13*.

RDA termini za vrste nosača - 338 \$a	MARC kodovi za RDA termine - 338 \$b	MARC kodovi za projiciranu građu - 007/01
slide	gs	s –dijapozitiv 007/01 – (Projicirana grafička građa)

Tablica 18. RDA element za vrstu nosača kojem pripadaju dijapozitivi.

Nakon ove analize, prema RDA elementima za svaki od primjera, iz praktičnog dijela rada, u polja 336, 337 i 338 potrebno bi bilo unijeti ove informacije:

336 \$a still image \$b sti \$2 rdacontent
--

337 \$a projected \$b g \$2 rdamedia
--

338 \$a slide \$b gs \$2 rdacarrier

Opću oznaku građe iz polja 245 odnosno potpolja \$h u tom slučaju je potrebno ukloniti. Treba napomenuti da se sporno polje ne treba uklanjati. Knjižničarka Joy M. Banks preporuča da sustav nastavi podržavati i unos opće oznake građe i popunjavanje 3XX polja za RDA elemente. RDA dolazi kao zamjena za opću oznaku građe, što bi značilo da se svi prethodni zapisi moraju ažurirati, a to ne treba očekivati.⁸⁸

⁸⁸ Koha. RDA. URL: <https://wiki.koha-community.org/wiki/RDA> (18.08.2016.)

5. Zaključak

Od samih početaka katalogizatori su se susretali s problemom katalogizacije audiovizualne građe. Brzi napredak tehnologije i razvitak velikog broja različitih nosača i vrsta medija utjecao je da se pronade rješenje koje omogućava bilježenje materijalnog opisa koje će uvijek biti u skladu s vremenom. Glavni problem prethodnog kataložnog pravilnika je što su liste općih oznaka građe brzo zastarjele, a njihovo navođenje nije bilo obavezno.

Suprotno navedenom, ISBD-ova skupina 0 omogućava izradu zapisa bez obzira na česte promjene nosača pa korisnik dobiva sve potrebne informacije o opremi koju treba koristiti za pregledavanje građe. Uz veliku fleksibilnost ISBD-ove skupine 0, novi kataložni pravilnik RDA također omogućava velik i detaljan raspon bilježenja elemenata za opis građe. Prema ISBD-u i RDA koji se temelji na FRBR modelu, dolazimo do zaključka da navođenje nosača nije presudno za korisnike. Ono što se u budućnosti očekuje prilikom bilježenja zapisa jest definiranje entiteta, njihovih atributa i na kraju odnosa među njima.

Prilikom izrade zapisa za dijapozitive uz pomoć ISBD-a i zatim RDA ustanovljeno je da su njihovi elementi u ovom slučaju usklađeni, odnosno da je mapiranje prema tablicama bilo uspješno. Iz navedenih primjera vidljivo da opća oznaka građe ne daje dovoljno informacija njezinim korisnicima, a kako se MARC format počeo razvijati sukladno RDA-u, nadam da će u bližoj budućnosti i Knjižnica Filozofskog fakulteta implementirati potrebna polja za elemente RDA.

Literatura

1. Alignment of the ISBD: International Standard Bibliographic Description element set with RDA: Resource Description & Access element set. / Gordon Dunshire and IFLA Cataloguing Section's ISBD Review Group. Feb. 2015. URL: http://www.ifla.org/files/assets/cataloguing/isbd/OtherDocumentation/isbd2rda_alignment_v3_1.pdf (27.07.2016.)
2. Barbarić, A. Skupina 0 ujednačenog izdanja ISBD-a iz 2011. ili Kako smo od *opće oznake građe* došli do *oblika sadržaja i vrste medija*. // 14. seminar Arhivi, knjižnice, muzeji : mogućnosti suradnje u okruženju globalne informacijske infrastrukture : zbornik radova / uredili Sanjica Faletar Tanacković, Damir Hasenay. Zagreb : Hrvatsko knjižničarsko društvo, 2011. Str. 20-35.
3. Barbarić, A.; Willer, M. Kakav nacionalni kataložni pravilnik trebamo? // 13. seminar Arhivi, knjižnice, muzeji : mogućnosti suradnje u okruženju globalne informacijske infrastrukture : zbornik radova. Zagreb : Hrvatsko knjižničarsko društvo, 2009. Str. 110-134.
4. Bertolini, Maria V. The new ISBD Area 0 and the teaching of cataloging of non-book materials. // JLIS.it. 3, 1(2012)., str. 4794-1 - 4794-49.
5. Bowman, J. H. Osnove katalogizacije. Zagreb : Dominović, 2010.
6. Byrum, John D. IFLA's ISBD Programme : Purpose, Process, and Prospects. // IFLA cataloguing principles : steps towards an international cataloguing code : report from the 1st Meeting of Experts on an International Cataloguing Code, Frankfurt, 2003 / uredili Barbara B. Tillett, Renate Gömpel and Susanne Oehlschläger. München : K. G. Saur, 2004.
7. Byrum, John D. The Birth and Re-birth of the ISBDs: Process and Procedures for Creating and Revising the International Standard Bibliographic Descriptions. 2001. URL: <http://www.ffzg.unizg.hr/infoz/biblio/nastava/dz/text/byrum.htm> (20.07.2016.).
8. Delsey, Tom. Mapping ISBD Elements to FRBR Entity Attributes and Relationships. 2004. URL: <http://www.ifla.org/files/assets/cataloguing/isbd/isbd-frbr-mapping.pdf> (29.07.2016.).
9. Escolano Rodríguez, Elena. Uvod. // ISBD : Međunarodni standardni bibliografski opis. / preporučila Skupina za pregled ISBD-a ; odobrio Stalni odbor IFLA-ine Sekcije za katalogizaciju. Objedinjeno izd. Zagreb : Hrvatsko knjižničarsko društvo, 2014.

10. Escolano Rodríguez, Elena.; McGarry, Dorothy. Consolidated ISBD : a step forward. // World Library and Information Congress : 73rd IFLA General Conference and Council, August 19-23, 2007, Durban, South Africa. URL:
http://archive.ifla.org/IV/ifla73/papers/145-EscolanoRodriguez_McGarry-en.pdf
(25.07.2016.)
11. Galić Bešker, I. Rukopisi i inkunabule u kataložnom opisu. // Vjesnik bibliotekara Hrvatske. 55, 3/4(2012)., str. 119-138.
12. IFLA. Mapping of RDA Content Types to ISBD Content Forms and Media Types. Oct. 2012. URL: <http://www.ifla.org/node/5618> (18.08.2016.)
13. ISBD : Međunarodni standardni bibliografski opis. / preporučila Skupina za pregled ISBD-a ; odobrio Stalni odbor IFLA-ine Sekcije za katalogizaciju. Objedinjeno izd. Zagreb : Hrvatsko knjižničarsko društvo, 2014.
14. ISBD(NBM) : Međunarodni standardni bibliografski opis neknjižne građe. / preporučila Komisija za pregled ISBD-a ; odobrio stalni odbor Sekcije za katalogizaciju Međunarodne federacije bibliotekarskih društva i ustanova. Prerađeno izd. Zagreb : Hrvatsko bibliotekarstvo društvo, 1993.
15. Knjižnica Filozofskog fakulteta : 2009. / priredio Miljenko Jurković. Zagreb : Filozofski fakultet Sveučilišta, 2009.
16. Koha. RDA. URL: <https://wiki.koha-community.org/wiki/RDA> (18.08.2016.)
17. Le Boeuf, P. Brave new FRBR world. // IFLA cataloguing principles : steps towards an international cataloguing code : report from the 1st Meeting of Experts on an International Cataloguing Code, Frankfurt, 2003 / uredili Barbara B. Tillett, Renate Gömpel and Susanne Oehlschläger. München : K. G. Saur, 2004.
18. Leksikografski zavod Miroslav Krleža. Audiovizualna građa. URL:
<http://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=4565> (02.08.2016.)
19. Library of Congress. 007 – Projected Graphic. Oct. 2009. URL:
<http://www.loc.gov/marc/bibliographic/bd007g.html> (17.08.2016.)
20. Library of Congress. 008 - Fixed-Length Data Elements-General Information. Feb. 2010. URL: <http://www.loc.gov/marc/bibliographic/bd008.html> (17.08.2016.)
21. Library of Congress. 00X – Control Fields – General Information. URL:
<http://www.loc.gov/marc/bibliographic/bd00x.html> (16.08.2016.)
22. Library of Congress. 337 – Media Type. Sep. 2015. URL:
<http://www.loc.gov/marc/bibliographic/bd337.html> (18.08.2016.)

23. Library of Congress. Introduction : MARC 21 Bibliographic. Oct. 2006. URL: <http://www.loc.gov/marc/bibliographic/bdintro.html> (26.7.2016.)
24. Library of Congress. Leader. URL: <http://www.loc.gov/marc/bibliographic/bdleader.html> (16.08.2016.)
25. Maxwell, R. L. Maxwell's Handbook for RDA: Explaining and Illustrating RDA: Resource Description and Access Using MARC 21. London : Facet, 2014.
26. McGarry, D. Razvoj ujednačenoga međunarodnoga standardnoga bibliografskog opisa. // Međunarodni skup u čast 100-te godišnjice rođenja Eve Verona, Zagreb, 17.-18. studenoga 2005.: zbornik radova = International Conference in Honour of the 100th Anniversary of Eva Verona's Birth, Zagreb, November 17-18, 2005: proceedings / uredile = edited by Mirna Willer & Ana Barbarić. Zagreb: Hrvatsko knjižničarsko društvo = Croatian Library Association, 2007. Str. 67–74.
27. Radovčić, M.; Barbarić, A. ISBD - Od prošlosti k budućnosti. // Vjesnik bibliotekara Hrvatske. 56, 4(2013)., str. 203-226.
28. RDA Steering Committee. About RDA. Feb. 2016. URL: <http://www.rda-rsc.org/content/about-rda> (26.7.2016.)
29. RDA Steering Committee. RDA Frequently Asked Questions. URL: http://rda-rsc.org/content/rda_faq#1 (26.7.2016.)
30. Seikel, M.; Steele T. How MARC Has Changed: The History of the Format and Its Forthcoming Relationship to RDA. // Technical Services Quarterly. 28(2011). Str. 322-334
31. The Library of Congress. Term and Code List for RDA Carrier Types. URL: Mar. 2016. <http://www.loc.gov/standards/valuelist/rdacarrier.html> (18.08.2016.)
32. The Library of Congress. Term and Code List for RDA Content Types. Apr. 2011. URL: <http://www.loc.gov/standards/valuelist/rdacontent.html> (18.08.2016.)
33. The Library of Congress. Term and Code List for RDA Media Types. URL: Apr. 2011. URL: <http://www.loc.gov/standards/valuelist/rdamedia.html> (18.08.2016.)
34. Verona, Eva. Univerzalna bibliografska kontrola i međunarodno ujednačavanje kataožnih postupaka. 1976. URL: <http://dzs.ffzg.unizg.hr/text/verona.htm#9>. (16.07.2016.).
35. Wiki Knjižnice Filozofskog Fakulteta u Zagrebu. Podaci o obradi građe: Revision 62. 2015. URL: https://saturn.ffzg.hr/knjiznica/index.cgi?action=revision_view;page_name=podaci_o_obradi_gra%C4%91e;revision_id=20150202173624#ukupan_broj_zapisa_trenutno_stanje (02.08.2016.)

Kataložni opis dijapozitiva u Zbirci audiovizualne građe Knjižnice Filozofskog fakulteta u Zagrebu

Sažetak: Audiovizualni i multimedijски formati su danas sve više prisutni stoga ih je važno prikazati kao vrlo bitan izvor informacija koje knjižnice nude svojim korisnicima. Iako je aktualan porast novih formata AV građe, važno je stručno obraditi i onu staru – u ovom slučaju, dijapozitive. Ovaj rad bavit će se formalnom obradom (katalogizacijom) dijapozitiva iz AV zbirke u knjižnici Filozofskog fakulteta. Izradba kataložnog opisa vršit će se prema odredbama objedinjenog izdanja ISBD-a te će se posebno problematizirati uporaba novouvedene Skupine 0 : Oblik sadržaja i vrsta medija koja je zamijenila element iz skupine 1 - opća oznaka građe. Kako knjižnica Filozofskog fakulteta koristi format MARC 21 te se kod katalogizacije AV građe još uvijek unosi *opća oznaka građe*, vršit će se usporedba ova dva načina rada. Uz preglede razvoja ISBD-a, opće oznake građe i skupine 0, u radu je ukratko prikazan i razvoj MARC formata te prelazak s AACR2 na RDA novi kataložni pravilnik. Tako će se na praktičnim primjerima primijeniti pravila o izradi skupine 0 te će se usporedbom njenih elemenata s elementima RDA dati prijedlog za unos ovih informacija u MARC 21 format. Osim same katalogizacije, svrha ovog rada je i ustanoviti kompatibilnost RDA elemenata sa skupinom 0 te kompatibilnost MARC formata s navedenim elementima.

Ključne riječi: RDA, ISBD, Skupina 0, MARC, opća oznaka građe, dijapozitivi, audiovizualna građa, katalogizacija.

Cataloging of Slides in the Audiovisual Collection of Faculty of Humanities and Social Sciences Library in Zagreb

Summary: As the number of audiovisual and multimedia formats is increasing, it is necessary to present them as a very important source of information that libraries offer to their users. Despite the fact that new formats of AV materials are being constantly introduced, it is nevertheless important to process the old materials as well – in this case, the slides. This graduation thesis deals with the formal processing of slides (cataloging) of the AV collection of the Faculty Library. Cataloging will be conducted according to the provisions of the consolidated edition of ISBD and this thesis will specifically discuss usage of the newly introduced Area 0 : Content Form and Media Type that replaced the *general material designation* element of area 1. Because Faculty Library still uses MARC 21 and *general material designators* while describing the AV materials, I will compare these two mentioned working methods. Along with the overview of the development of ISBD, *general material designation* and area 0, this graduation thesis summarizes the development of MARC format and the transition from AACR2 to RDA cataloging rules. The rules for area 0 will be demonstrated on practical examples and later compared with RDA elements. Further suggestion for their entry in MARC 21 format will be provided. Apart from cataloging, the purpose of this study is to establish the compatibility of RDA elements with area 0 and compatibility of MARC format with these elements.

Keywords: RDA, ISBD, Area 0, MARC, general material designation, slides, audiovisual material, cataloging.